บทที่ 2

สิทธิในการจัดการทรัพย์สินหรือรายได้ของผู้ต้องขัง

สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ตั้งแต่เกิด มนุษย์จึงเกิดมาพร้อมกับสิทธิที่มีอยู่ในตนเอง สิ่งใดที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือผลิตขึ้นย่อมได้รับกรรมสิทธิ์ในความเป็นเจ้าของ สิทธิดังกล่าวรวมถึงบุคคลผู้ถูกคุมขังหรือจำคุกด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเพื่อให้มีการคุ้มครองสิทธิในการจัดการทรัพย์สินของผู้ต้องขังเพื่อประโยชน์ในการใช้ชีวิตภายหลังพ้นโทษ

2.1 แนวคิดการถือครองทรัพย์สิน

เมื่อมนุษย์เริ่มใช้กฎหมายมาควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม สิทธิในที่ดินก็ได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในกฎหมาย ซึ่งในระยะแรกจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างเอกชนที่ใช้ยืนยันกันระหว่างเอกชนด้วยกันเอง จะนำมาใช้ยืนยันกับรัฐไม่ได้ สิทธิในทรัพย์สินจึงเป็นเรื่องของกฎหมายเอกชน เมื่อใดที่รัฐต้องการทรัพย์สินของเอกชน เอกชนก็ไม่อาจขัดขืนได้ จนในที่สุดเมื่อปลายสมัยกลางที่ชนชั้นกลางได้ก่อกำเนิดขึ้นพร้อมแนวความคิดเสรีนิยมได้เรียกร้องให้รัฐคุ้มครองทรัพย์สินของเอกชน โดยรัฐจะละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชนมิได้[1]

สิทธิในทรัพย์สินมีความเป็นมาทางความคิดที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อเข้าสู่ยุคที่มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ประเทศทางตะวันตกก็เริ่มตื่นตัวกับแนวคิดในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน และมีการยืนยันถึงสิทธิเสรีภาพไว้ในกฎหมายหรือคำประกาศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน เช่น “The Great Charter” กฎหมายของสหราชอาณาจักร ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หรือมหากฎบัตรแม็คนาคาร์ตา (Magna Carta) ซึ่งได้บัญญัติหลักการไว้ว่า “บุคคลใดจะถูกจับคุมขัง ริบทรัพย์ เนรเทศ ประกาศว่าเป็นคนนอกกฎหมายหรือถูกลงโทษไม่ว่าโดยวิธีการอย่างใดหาได้ไม่ เว้นแต่ จะได้รับการพิจารณาอันเที่ยงธรรมจากบุคคลชั้นเดียวกับเขาและตามกฎหมายบ้านเมือง” อันจะเห็นได้ว่าเป็นการให้ความ

---

[1] นัยนา เกิดวิชัย. (2549). ***การใช้ประโยชน์จากที่ดินที่รัฐเวนคืนจากประชาชน.*** รายงานการวิจัย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. หน้า 10.

คุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนชาวอังกฤษที่จะไม่ถูกริบทรัพย์[2] และคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน ไว้ในมาตรา 39 ว่า “เสรีชนย่อมไม่ถูกจับกุมคุมขัง ถูกยึดทรัพย์สมบัติ ถูกประหารหรือถูกเนรเทศ หรือถูกกำจัดด้วยวิธีอื่น และเราจะไม่ทำการหรือให้มีการดำเนินการเป็นปฏิปักษ์กับเสรีชน เว้นแต่จะเป็นไปตามคำพิพากษาของฐานันดรและสอดคล้องกับกฎหมายของแผ่นดิน[3]

จากข้อความที่ปรากฏในมหากฎบัตรแม็คนาคาร์ตา ดังนี้ จึงสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนได้ว่าจะไม่มีผู้ใดถูกริบทรัพย์และไม่มีผู้ใดถูกเนรเทศไปจากแผ่นดินของตน

สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไม่อาจพรากไปเสียได้ ฉะนั้น การที่มนุษย์รวมอยู่เป็นสังคมจะส่งผลต่อการจัดการทรัพย์สินและกระทบถึงรัฐ แนวคิดในการที่รัฐจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว จึงมีความสำคัญต่อสภาพสังคมเป็นอย่างมาก และทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติของจอห์น ลอค (John Lock) ถือว่าเป็นเรื่องที่ซื้อไม่ได้ ขายไม่ขาด แนวความคิดดังกล่าวปรากฏในเอกสารสำคัญทางการเมือง ดังนี้

แนวความคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติว่ามนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิดังกล่าว ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน และความเสมอภาคซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ และผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้[4]

<u>ทรัพย์สินของผู้ต้องขัง</u>

ทรัพย์สินของผู้ต้องขังหมายถึงทรัพย์สินที่ติดตัวมาก่อนถูกส่งตัวเข้าสู่เรือนจำ และทรัพย์สินที่หามาได้ภายหลังจากที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำตามคำพิพากษา ซึ่งตามกฎหมายราชทัณฑ์สิ่งของที่ติดมากับผู้ต้องขัง เมื่อถูกนำตัวเข้าสู่เรือนจำจะไม่สามารถครอบครองได้ ให้ทางเรือนจำเป็นผู้เก็บรักษาไว้ตามวิธีการและขอบเขตที่สามารถทำได้ กรณีที่เป็นเงินสดนั้นให้ทำบัญชีเป็นเงินส่วนตัวของผู้ต้องขัง และผู้ต้องขังจะต้องได้รับโอกาสรับมอบทรัพย์สินที่มีความจำเป็นในระหว่าง

---

[2] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2552). ***กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ*** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 68.

[3] วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2538). ***สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ.*** กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 34-36. อ้างถึงใน นัยนา เกิดวิชัย. (2549). ***การใช้ประโยชน์จากที่ดินที่รัฐเวนคืนจากประชาชน.*** รายงานการวิจัยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. หน้า 6-11.

[4] บรรเจิด สิงคะเนติ, นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์ และ เรวดี ขวัญทองยิ้ม. (2556). ***ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว (Right to privacy).*** รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. หน้า 45.

ที่ถูกบังคับโทษหรือเมื่อปล่อยตัว ทรัพย์สินประเภทที่เกี่ยวกับมาตรการเพื่อความปลอดภัยของเรือนจำนั้น เช่น ภาพและสิ่งของอื่น ๆ แม้จะต้องเสียค่าใช้จ่ายเองในการนำติดตัวไปเมื่อพ้นโทษอาจถูกทำลายหรือทำให้ไร้ประโยชน์ได้ ซึ่งมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดหลักการไว้ว่า เงินและของมีค่า เสื้อผ้า และทรัพย์สินต่างๆ ของนักโทษ ซึ่งตามระเบียบของเรือนจำไม่อนุญาตให้นักโทษเก็บรักษาไว้เองอาจจะ ฝากให้ทางเรือนจำช่วยจัดเก็บรักษาไว้ให้ในที่ซึ่งปลอดภัย โดยจะจัดให้นักโทษลงชื่อในบัญชีรายการสิ่งของไว้เป็นหลักฐาน เมื่อนักโทษได้รับการปล่อยตัวแล้วจะต้องจัดส่งคืนทรัพย์สินให้แก่นักโทษเว้นแต่กรณีนักโทษที่ได้รับอนุญาตให้จ่ายเงินหรือทำการจำหน่ายทรัพย์สินเหล่านั้นจนหมดสิ้นไปแล้ว หรือด้วยเหตุผลความจำเป็นทางด้านสุขลักษณะทำให้ต้องมีการทำลายทรัพย์สินเหล่านั้นจนหมดสิ้นไป หรือต้องทำลายสิ่งของเสื้อผ้าดังกล่าวไปก่อน ซึ่งในเวลาที่รับคืนสิ่งของและเงินนั้นจะต้องให้นักโทษได้ลงลายมือชื่อด้วย ในกรณีมีการนำยารักษาโรคหรือยาใดๆ ติดตัวมาให้เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ของเรือนจำเป็นผู้พิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไร บรรดาเงินหรือทรัพย์สินที่นักโทษได้รับจากภายนอกเรือนจำ ให้ทางเรือนจำปฏิบัติเช่นเดียวกันกับที่กล่าวแล้ว[5]

กล่าวโดยสรุป สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลทุกคนย่อมได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคกันไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม ย่อมได้รับความคุ้มครองโดยไม่เลือกปฏิบัติ

2.1.1 สิทธิมนุษยชนว่าด้วยกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)

คำว่า สิทธิมนุษยชนในอดีตยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จนกระทั่งมีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้ว จึงได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายทั้งในระดับภูมิภาคและในระดับนานาชาติ ซึ่งในกฎบัตรสหประชาชาติได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชน โดยตามความมุ่งหมายของสหประชาชาติไว้ว่า เพื่อเป็นการยืนยันความเชื่อในสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษยชาติ To Reaffirm Faith in Fundamental Human Rights, in the Dignity and Worth of the Human Person." (United Nation Organization, 2012)...สิทธิมนุษยชน คือ สิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นมนุษย์ เพื่อทำให้คนๆ นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้และมีการพัฒนา สิทธิมนุษยชนจึงมี 2 ระดับ คือ สิทธิพลเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ[6]

---

[5] ธานี วรภัทร์. (2555). ***กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก.*** กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 116-117.

[6] กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม. (2556). ***บทวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ และเชื่อมโยงเพื่อวางทิศทางแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3.*** (พ.ศ. 2557-2561). หน้า 3.

ความหมายของสิทธิมนุษยชน หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม[7]

วิวัฒนาการทางด้านสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนตามแนวคิดของสังคมทางฝั่งตะวันตก ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนเป็นสองกลุ่ม โดยกลุ่มแรก ในความเชื่อทางศาสนามาอธิบายให้เห็นว่าพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ มนุษย์จึงต้องเคารพมนุษย์ด้วยกันเอง จึงเป็นกรอบแนวคิดว่า มนุษย์จะต้องปฏิบัติต่อตนเอง และผู้อื่นโดยคำนึงถึงคุณค่าและมีเกียรติ และกลุ่มที่สอง อาศัยหลักทางธรรมชาติของมนุษย์ที่ จะต้องอยู่ร่วมกันในสังคมและมีกฎเกณฑ์ที่จะใช้บังคับได้ หรือที่เรียกว่ากฎหมาย ซึ่งจะถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ด้วยกันเองโดยใช้หลักตรรกะและเหตุผล และจากแนวคิดของทั้งสองกลุ่มนี้ เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ ให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์อันตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่า มาจากภาษาลาติน “Dignitus” ในภาษาอังกฤษ “Dinity” แปลเป็นภาษาได้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ซึ่งเน้นความเท่าเทียมกันและความเสมอภาคของประชาชน ในเวลาต่อมาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนได้ถูกผลักดันมากขึ้น ในเหตุการณ์สำคัญๆ ของโลก เช่น การปฏิวัติทางการเมืองของอังกฤษ ค.ศ. 1688 หรือการปฏิวัติในสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1776 ซึ่งนำไปสู่การปฏิวัติในฝรั่งเศส ค.ศ. 1789[8]

นับแต่ที่มีการปฏิวัติและได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติเป็นต้นมา สิทธิมนุษยชน (Human Rights) จึงเป็นที่รู้จักและถูกใช้อย่างแพร่หลายและยังมีคำอื่นที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าสิทธิมนุษยชนปรากฏแพร่หลายอยู่ด้วยเช่นกัน ได้แก่ สิทธิธรรมชาติ (Natural Rights) สิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights) และสิทธิของความเป็นมนุษย์ (Rights of Man) เป็นต้น ถึงแม้ในกฎบัตรสหประชาชาติจะได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้ในที่ต่าง ๆ หลายแห่ง แต่มิได้ให้คำจำกัดความของคำว่าสิทธิมนุษยชนไว้แต่อย่างใด ถ้าจะแปลความหมายตามตัวอักษรแล้ว สิทธิมนุษยชนนั้นน่าจะหมายถึง สิทธิของความเป็นมนุษย์ ผู้ที่เป็นมนุษย์ย่อมมีสิทธิดังกล่าวตั้งแต่เกิดจนตายโดยปราศจากเงื่อนไขหรือข้อจำกัดของกฎหมาย[9]

แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย มีความสอดคล้องเช่นเดียวกับแนวคิดฝั่งตะวันตก เริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้มนุษยชนของไทยยังสร้างกลไกสำคัญในการให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่ปวงชนชาวไทย เช่น ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ศาล

---

[7] พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542. มาตรา 3.

[8] นพนิธิ สุริยะ. (2559). ***สิทธิมนุษยชน: แนวคิดและการคุ้มครอง.*** กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 13-17.

[9] อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2552). ***สิทธิมนุษยชน*** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 15.

ปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชนและให้การคุ้มครองช่วยเหลือบุคคลที่ถูกละเมิดด้วย[10]

กล่าวโดยสรุป แนวคิดสิทธิมนุษยชนทั้งของต่างประเทศและประเทศไทยมีแนวคิดที่สอดคล้องกันคือเริ่มจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และมีพัฒนาการด้านการปลุกจิตสำนึกของมนุษย์ให้คำนึงถึงมนุษย์ด้วยกันและหากไม่สามารถบังคับให้มนุษย์คนใดปฏิบัติต่อผู้อื่นได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม หรือบุคคลใดถูกกระทำอันเป็นการละเมิด หรือถูกย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงสามารถใช้สิทธิของตนเองในทางกฎหมายโดยอาศัยหน่วยงานหรือองค์กรเป็นกลไกในการดำเนินการตามที่กล่าวไว้ข้างต้น

สิทธิพลเมือง ได้แก่ ความมีสิทธิในชีวิตและร่างกายห้ามทรมานและลงโทษด้วยความโหดร้ายทารุณและห้ามตกเป็นทาส สิทธิในทรัพย์สินและการได้รับปัจจัย 4 ที่เหมาะสม สิทธิในความเป็นส่วนตัวสามารถสื่อสารถึงกันได้ เลือกการเดินทางหรือเลือกถิ่นที่อยู่อาศัยอย่างมีความเสมอภาคทางกฎหมาย และไม่ถูกเลือกปฏิบัติ สิทธิในการเข้าถึงศาลและการพิจารณาในศาลอย่างอิสระ ปลอดจากการจับกุม กักขัง หรือเนรเทศโดยพลการ กรณีการถูกแจ้งข้อหา ให้สันนิษฐานว่ามีความบริสุทธิ์ ทุกคนมีสิทธิในการเลือกนับถือศาสนา ความเชื่อ ความคิด รวมทั้งสิทธิในชาติพันธุ์ของตน และสิทธิของหญิงและชายมีความเท่าเทียมกัน

สิทธิทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การกำหนดวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ สิทธิในการมีงานทำและการเลือกงานอย่างเสรี การได้รับค่าจ้างและสภาพการจ้างที่เป็นธรรม มีสิทธิก่อตั้งสหภาพหรือนัดหยุดงาน รวมทั้งการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ

ดังนั้น สิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประจำตัวมนุษย์ ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาโดยปรัชญาการเมืองของสำนักคิดต่างๆ ให้ความเห็นในแนวเดียวกันว่า สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่มิได้อยู่นิ่งเฉยแต่เป็นผลจากวิวัฒนาการของกระบวนการเรียกร้องของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่อ้างความชอบธรรมของประโยชน์นั้นๆ ว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อความเป็นมนุษย์โดยมีฐานทางกฎหมายในการเรียกร้อง สิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อความเป็นมนุษย์ที่เรียกว่า “สิทธิมนุษยชน” นั้นได้รวบรวมไว้ในตราสารสิทธิมนุษยชนสามฉบับ คือปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ซึ่งได้รับรองโดยสมัชชาสหประชาชาติเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1948 และสนธิสัญญาระหว่างประเทศสองฉบับคือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International on Civil and Political Rights: ICCPR) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR) โดย ICCPR และ ICESCR นั้นได้จัดทำขึ้นเพื่อขยายความ

---

[10] พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542. มาตรา 3.

หลักการและเนื้อหาสิทธิและเสรีภาพตาม UDHR ซึ่งได้รับการยอมรับโดยรัฐสมาชิกสหประชาชาติอย่างกว้างขวางจนถึงปัจจุบัน มีรัฐที่เป็นภาคี ICCPR จำนวน 169 ประเทศ และเป็นภาคี ICESCR จำนวน 165 ประเทศ หลักการตาม UDHR และกติกาสองฉบับนั้นได้รับการรับรองว่าเป็น ธรรมนูญสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (International Bills of Right)" การที่รัฐต่าง ๆ ได้ยกหลักการตามตราสารขึ้นกล่าวอ้างอย่างกว้างขวาง แสดงถึงความเชื่อมั่นว่ามีฐานะทางกฎหมาย (opino juris) ทำให้นักกฎหมายระหว่างประเทศเชื่อว่าสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานตาม "ธรรมนูญสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ" นั้นมีฐานะจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ตามธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ข้อ 38 ซึ่งมีผลผูกพันทุกรัฐ และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่กำหนดให้รัฐรับรองสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดย ICESCR กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในการเคารพ คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิด้านนี้ให้เป็นจริง ประเทศไทยเป็นภาคีในปี พ.ศ.2542 จึงมีความผูกพันต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับพันธกรณี[11]

หลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กล่าวว่า (UNDP, 2006) เป็นสิทธิธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด (Natural Rights) หมายความว่า มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีประจำตัวตั้งแต่เกิดมาเป็นมนุษย์ และไม่มีใครมอบให้ เพราะเป็นสิ่งที่ธรรมชาติได้กำหนดขึ้นในมนุษย์ทุกคน คุณค่าของมนุษย์จึงถูกกำหนดขึ้นโดยสังคมในฐานะการดำรงตำแหน่งทางสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการมีอำนาจหรือการยึดครองทรัพยากรของสังคม และถูกกำหนดขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นการให้คุณค่าของมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ซึ่งมีความเท่าเทียมกันและความเสมอภาค เพราะผู้คนในสังคมมักให้คุณค่าตามฐานะตำแหน่ง เงินตรา หรือตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมมากกว่า เป็นการนำมาซึ่งการเลือกปฏิบัติและลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ และสิทธิมนุษยชน สามารถตรวจสอบได้โดยใช้หลักนิติธรรม (Accountability & The Rule of Law) หมายถึง รัฐและองค์กรที่มีหน้าที่ในการก่อให้เกิดสิทธิมนุษยชน ต้องมีหน้าที่ตอบคำถามให้ได้ว่าสิทธิมนุษยชนได้รับการปฏิบัติให้เกิดผลจริงในประเทศของตน ส่วนสิทธิใดยังไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการสากลก็ต้องอธิบายต่อสังคมได้ว่าจะมีขั้นตอนดำเนินการอย่างไร โดยเฉพาะรัฐต้องมีมาตรการปกครองประเทศโดยใช้หลักนิติธรรม หรือปกครองโดยอาศัยหลักการที่ใช้กฎหมายอย่างเที่ยงธรรม ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่ายมีกระบวนการไม่

---

[11] วิชัย ศรีรัตน์, จิตตศุภางค์ ตันติภิรมย์, ณฐกร ศรีแก้ว, บุญแทน ตันสุเทพวีรวงศ์. (2560). "การจัดทำตัวชี้วัดเบื้องต้นตามพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน". ***วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,*** 35(2). หน้า 180-190.

ซับซ้อนเป็นไปตามหลักกฎหมายและมีความเท่าเทียมกันเมื่อยู่ต่อหน้ากฎหมายไม่มีใครอยู่เหนือกฎหมายได้[12]

แนวความคิดของ จอห์น ล็อค (John Locke, ค.ศ. 1632 - 1704) ได้เสนอความคิดว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ดี คือเป็นคนที่มีเหตุผล สภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์จึงเป็นสภาวะที่มนุษย์มีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ไม่มีข้อจำกัด และด้วยธรรมชาติที่มีเหตุผลจึงเข้าใจกฎหมายธรรมชาติได้ ซึ่งทำให้มนุษย์รู้จักเคารพความเสมอภาคและเสรีภาพซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามในสภาวะตามธรรมชาติ เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น แต่ละคนมีอำนาจที่จะบังคับให้เป็นไปตามสิทธิและลงโทษผู้กระทำผิดด้วยกำลังของตนเอง ด้วยเหตุนี้สิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติจึงขาดความแน่นอนและไม่มีหลักประกัน ดังนั้น เพื่อป้องกันข้อพิพาทและเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความสงบสุข มนุษย์จึงตกลงสัญญาเข้าอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่เรียกว่า “สัญญาประชาคม (Social Contract)” สัญญาประชาคมนี้จะก่อตั้งอำนาจกลางหรือรัฐบาลขึ้นเพื่อทำหน้าที่ให้ความยุติธรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม“สัญญาประชาคมของ John Locke เป็นสัญญาประชาคมแบบ “สัญญาสภาพ (Pactum Unionis)” กล่าวคือเป็นสัญญาที่ประชาชนแต่ละคนตกลงโอนอำนาจบางส่วนของตนซึ่งได้แก่อำนาจบังคับการตามกฎหมายธรรมชาติให้แก่รัฐบาลหรือรัฐ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นตามสัญญา แต่ทุกคนยังคงสงวนสิทธิในชีวิตทรัพย์สินและเสรีภาพอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้น โดยผลของสัญญาประชาคมตามแนวความคิดของ John Locke ทำให้รัฐมีอำนาจจำกัดเฉพาะรักษาความสงบเรียบร้อยและอำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดหลักประกันต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง และเมื่อใดก็ตามที่รัฐละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์แล้วก็ถือว่ารัฐกระทำการผิดเงื่อนไขที่ตกลงไว้ในสัญญาประชาคม หรือเป็นการฝ่าฝืนความไว้วางใจของประชาชนตามสัญญาซึ่งถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญแห่งการมีอำนาจรัฐ ประชาชนย่อมมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะปฏิวัติล้มล้างผู้ปกครองที่ผิดสัญญานั้นได้ จากความคิดของ John Locke นี้ จึงเป็นรากฐานของความคิดในสมัยใหม่ คือ เน้นว่ารัฐมีอำนาจ ทั้งนี้เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิในชีวิตทรัพย์สินและเสรีภาพของประชาชน รัฐจึงไม่สามารถใช้อำนาจไปทำลายสิทธิเหล่านั้นได้ สิทธิดังกล่าวจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์ เป็นสิทธิที่ติดอยู่กับความเป็นมนุษย์ จึงมิอาจจำหน่ายจ่ายโอนให้แก่กันได้ที่เรียกในปัจจุบันว่าเป็น “สิทธิมนุษยชน (Human Right)”[13]

เนื่องจากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนั้นมาจากหลักกฎหมายธรรมชาติ ที่มีมาตั้งแต่สมัยกรีซหรือสมัยโรมัน โดยบรรดานักปราชญ์ทั้งหลายมีความเห็นเสมอกันว่าสิทธิเหล่านี้เป็น “สิทธิ

---

[12] กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 6. หน้า 3.

[13] สมยศ เชื้อไทย. (2553). ***นิติปรัชญาเบื้องต้น*** (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: วิญญชน. หน้า 85, 101-103.

ธรรมชาติ" จึงทำให้เกิดความคิดที่จะคุ้มครองสิทธิของบุคคล เพราะกฎหมายธรรมชาติใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลา ไม่มีเวลาล่วงพ้นสมัย ใช้ได้ทุกแห่งไม่จำกัดว่าต้องใช้กับรัฐใดรัฐหนึ่งและอยู่นอกเหนือกฎหมายของรัฐ จึงหมายถึงว่า รัฐจะออกกฎหมายให้ขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้ มิฉะนั้นกฎหมายของรัฐก็จะใช้บังคับไม่ได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้มีการร่างเอกสารรับรองสิทธิที่สำคัญหลายฉบับรวมทั้งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนด้วย[14]

ดังคำกล่าวของซิเซโร (Cicero) ที่ว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปมีอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างแล้วก็ย่อมจะต้องสม่ำเสมอเป็นนิจนิรันดรไม่เปลี่ยนแปลง มีคุณค่าเหนือกว่ากฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้นและมีผลผูกพันทุกชาติทุกภาษาตลอดกาล จากเหตุผลดังกล่าว จึงต่อสู้ให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบราชทัณฑ์เสียใหม่ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีชีวิตที่ดีพอสมควรในฐานะที่เป็นมนุษย์ มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดี จึงเกิดทฤษฎีการลงโทษเพื่อเยียวยารักษาผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมแทนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นผู้กระทำผิด และจากบทบาทของความคิดสำนักกฎหมายธรรมชาติสมัยใหม่ในฐานะที่เป็นกฎหมายอุดมคติได้กลายเป็นเครื่องมือในการวิจารณ์สังคม นักทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติได้วิจารณ์สังคม และปฏิรูปสังคมขึ้นใหม่ กฎหมายธรรมชาติจึงเป็นทฤษฎีนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบ้านเมือง การต่อสู้ทางความคิดนี้ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ ระบบทาส และ ระบบราชทัณฑ์ โดย ระบบทาส อันเป็นระบบที่เป็นการกดขี่ความเป็นมนุษยชาติ นักกฎหมายธรรมชาติยืนยันว่าระบบทาสเป็นสิ่งที่ขัดกันอย่างรุนแรงกับธรรมชาติกล่าวว่าการจับเอาคนไปเป็นวัตถุหรือทรัพย์สินที่ซื้อขายกันได้นั้นขัดกับหลักกฎหมายธรรมชาติในที่สุดระบบทาสก็ถูกล้มเลิกไป ส่วนระบบราชทัณฑ์ในสมัยนั้นเลวร้ายมาก ผู้ที่ถูกจำคุกจะมีชีวิตที่ไม่ต่างจากสัตว์ นักกฎหมายธรรมชาติจึงต่อสู้ให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบราชทัณฑ์เสียใหม่ เพื่อผู้ต้องขังจะได้มีชีวิตที่ดีพอสมควรในฐานะที่เป็นมนุษย์ มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดี จึงเกิดทฤษฎีการลงโทษเพื่อเยี่ยวยารักษา ผู้กระทำผิดคือกลับสู่สังคมได้ แทนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นผู้กระทำผิด[15]

การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังนั้น มาจากการแสวงหาหลักเกณฑ์พื้นฐานของความเป็นปัจเจกชนเริ่มมาจากการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังทางกฎหมาย เพราะสาธารณชนไม่ได้ให้ความสนใจในสิทธิของผู้ต้องขัง เนื่องจากถูกมองว่าผู้กระทำความผิดคือผู้ที่บกพร่องในศีลธรรมอย่างร้ายแรงไม่สมควรได้รับการช่วยเหลือ ต่อมาสิทธิของปัจเจกชนได้รับความสนใจมากขึ้นในฐานะที่เป็นเครื่องป้องกันที่ประชาชนมีต่อการใช้อำนาจรัฐ และเมื่อผู้ต้องขังได้ถูกแยกตัวออกไปจากสังคมปกติ จึงถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหว การติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก ทำให้เกิดปัญหาเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม เมื่อผู้ต้องขังได้รับความทุกข์ทรมานจากการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพตาม

---

[14] กุลพล พลวัน. (2538). ***พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน.*** กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 25-26.

[15] สมยศ เชื้อไทย. (2553). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 13. หน้า 85, 101-103.

กฎหมายต่างๆ จนนำไปสู่การเรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ประกอบกับแนวคิดการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังที่ว่า ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษได้สูญเสียสิทธิบางส่วนจากการที่ได้รับโทษไป แต่บุคคลเหล่านี้ยังมีสิทธิที่ยังเหลืออยู่อีกจากการถูกลงโทษนั้น มิได้หมายความว่าผู้กระทำความผิดที่ถูกขังนั้นสิ้นสิทธิความเป็นมนุษย์ไปเสียทั้งหมดแต่อย่างใด[16]เช่นเดียวกับสมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้รับรองกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2509 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2519 ประเทศไทยได้ภาคยานุวัติ (Accession) เข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539 โดยไม่ได้ตั้งข้อสงวนแต่อย่างใด และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2540 และกำหนดสิทธิสำหรับผู้ต้องขัง สรุปได้ดังนี้[17]

บุคคลทั้งปวงที่ถูกลิดรอนเสรีภาพต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรม และความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดแห่งความเป็นมนุษย์ ยกเว้นในสภาพการณ์พิเศษ ผู้ต้องหาต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้ต้องขัง และต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างออกไปให้เหมาะสมกับสถานะที่ไม่ใช่ผู้ต้องขัง และระบบราชทัณฑ์ต้องประกอบด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะให้นักโทษกลับตัวและฟื้นฟูทางสังคม ผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ และต้องได้รับการปฏิบัติให้เหมาะสมกับวัยและสถานะทางกฎหมาย

บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ในกรณีนี้ กฎหมายจะต้องห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และต้องประกันการคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและเป็นผลจริงจังจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลใด เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นๆ

ด้วยเหตุผลตามที่กล่าว กรมราชทัณฑ์ได้พัฒนาวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เพื่อให้สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง โดยกำหนดหลักการขั้นพื้นฐานต่อการปฏิบัติกับผู้ต้องขัง หลักการว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลที่ถูกจำคุก เช่น สิทธิในการติดต่อกับครอบครัว สิทธิของผู้เป็นมารดาและเด็ก เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ค.ศ. 1957 เจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทุกคนอย่างมีมนุษยธรรม

---

[16] ธานี วรภัทร์. (2554). ***วิกฤตราชทัณฑ์ วิกฤตกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.*** กรุงเทพฯ: วิญญชน. หน้า 48.

[17] สมัชชาใหญ่สหประชาชาติ. (1976). ***กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) ข้อบทที่ 10 และ 26.*** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_1/International_HR/2557/tran_ICCPR-2.pdf. [2561, 1 กุมภาพันธ์].

รวมถึงเคารพศักดิ์ศรีความแตกต่างของความเป็นมนุษย์ โดยไม่สามารถละเลย ไม่ว่ากรณีใด ๆ ทั้งสิ้น สิทธิผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศ จึงมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับพลเมืองทั่วๆ ไป รัฐจึงต้องกำหนดกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครอง โดยเฉพาะสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่มีอยู่อันล่วงละเมิดมิได้ แม้ว่า จะถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการจากผลของการกระทำผิดนั้น[18]และได้นำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557-2561) ที่ให้ความสำคัญทางด้านสิทธิมนุษยชนกับกลุ่มผู้ต้องขังและกลุ่มผู้พ้นโทษมากำหนดเป็นนโยบาย ดังนี้

กลุ่มผู้ต้องขัง โดยมุ่งเน้นงานราชทัณฑ์เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสร้างความเข้าใจด้านสิทธิมนุษยชนให้คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง

กลุ่มผู้พ้นโทษ โดยเสนอมาตรการต่อภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ให้จัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ผู้พ้นโทษ สนับสนุนโครงการด้านการศึกษา การอบรมฝึกหัดวิชาชีพ เช่นการจัดหางานที่เหมาะสม แก้ไขการรับบุคคลเข้าทำงานโดยการยอมรับบุคคลที่เคยต้องโทษเข้าทำงาน รวมทั้งการจัดตั้งกองทุนอาชีพเพื่อสนับสนุนให้ประกอบอาชีพที่อิสระเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้พ้นโทษกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก[19] และถึงแม้ว่า การบังคับโทษจะเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่ต้องมีความเป็นเสรีนิยม จะต้องยกระดับผู้ต้องขังให้เป็นประธานของการบังคับโทษ มีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน จะต้องไม่นำไปสู่การทำลายลักษณะ บุคลิกภาพของบุคคล หรือวัฒนธรรมเดิมในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังจำคุก ตามหลักที่ว่า ภายในเรือนจำกับภายนอกเรือนจำต้องไม่แตกต่างกันมาก และกฎหมายต้องไม่กำหนดให้กระบวนการบังคับโทษไปทำลายความเป็นมนุษย์ หรือลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์[20]

สิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ที่ให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษยชาติ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นคน เพื่อทำให้คนๆ นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้ สิทธิมนุษยชนให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หลายด้าน และหนึ่งในนั้นคือ สิทธิด้านความเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่มนุษย์ทุกคนสามารถครอบครองได้และเป็นสิทธิประจำตัวของประชาชนทุกคนทั่วโลก โดยให้รวมถึงผู้ต้องขังที่ถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ในเรือนจำ

---

[18] กลุ่มงานวิชาการด้านการราชทัณฑ์สำนักทัณฑวิทยา. (ม.ป.ป.). ***การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังไทยตามแนวทางสิทธิมนุษยชนและมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง.*** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://bp.correct.go.th/document/chaper2.pdf. [2560, 20 พฤศจิกายน].

[19] กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (2556). ***แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557-2561).*** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/index.php. [2561, 10 มกราคม].

[20] ธานี วรภัทร์. (2554). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 16. หน้า 105-106.

ด้วย จึงหมายความว่า มนุษย์ทุกคนได้รับคุ้มครองด้านสิทธิโดยไม่มียกเว้นและหากมีการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมจะถือว่าเป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนต่อบุคคล

จากหลักการคุ้มครองโดยไม่เลือกปฏิบัติดังกล่าว ในเมื่อผู้ต้องขังทำงานและได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินรางวัลตามที่เรือนจำจัดสรรให้ ผู้ต้องขังก็ควรที่จะมีสิทธิใช้จ่าย เก็บออม นำฝาก หรือจัดการทรัพย์สินของตน เพื่อให้ทรัพย์สินที่ตนได้รับมานั้นเกิดประโยชน์ และในเมื่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนั้น มีติดตัวมาแต่กำเนิดและไม่อาจพรากไปได้ ไม่ว่าจะคนในชนชาติใดสถานะใดก็ตาม ดังนั้น ผู้ต้องขังก็ควรได้รับโอกาสที่จะใช้สิทธิในการจัดการทรัพย์สินของตนได้ตามที่สิทธิมนุษยชนให้การรับรองและคุ้มครองไว้

2.1.2 สิทธิตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญไทยตั้งแต่ฉบับปี พ.ศ. 2540 มาจนถึงฉบับปัจจุบันได้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นอย่างมากและได้รับรองหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลไว้อีกด้วย[21] ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองเช่นเดียวกับสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มีผลให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นตัวกำหนดและเป็นตัวจำกัดวัตถุประสงค์และภาระหน้าที่ของรัฐ ความชอบธรรมของรัฐและกฎหมายที่มีต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากนั้น การบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญยังเป็นการบังคับให้รัฐต้องกำหนดเป็นหลักกฎหมายทั่วไปว่า อำนาจอื่น ๆ นอกเหนือจากอำนาจรัฐก็ไม่อาจละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้[22] เช่นเดียวกับการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินของบุคคลคือบุคคลผู้เป็นเจ้าของหรือครอบครองทรัพย์สินย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินของตน บุคคลอื่นจะกระทำการล่วงละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินมิได้ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังให้การคุ้มครองบุคคลในเรื่องสิทธิในการสืบมรดกตามที่กฎหมายกำหนดด้วย[23]

แนวคิดการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงเป็นมิติใหม่ในการวางหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของนักโทษในระบบรัฐธรรมนูญของไทย ซึ่งแต่เดิมมีการกล่าวถึงเฉพาะสิทธิและเสรีภาพเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นหลักการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน แต่โดยหลักแล้วการรับรองศักดิ์ศรี

---

[21] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 4

[22] อุดม รัฐอมฤต. (2553). “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์: หลักการพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ”. ***วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์,*** 1(2) กรกฎาคม – ธันวาคม. หน้า 1-14.

[23] นพนิธิ สุริยะ. (2559). ***สิทธิมนุษยชน: แนวคิดและการคุ้มครอง.*** กรุงเทพฯ: วิญญชน. หน้า 87.

ความเป็นมนุษย์ ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกับการรับรองสิทธิและเสรีภาพอื่นๆ ที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองไว้ ซึ่งองค์กรตุลาการจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับสิทธิและเสรีภาพอื่นๆ ด้วย เมื่อนักโทษเด็ดขาดมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้มีศักดิ์ศรี จึงทำให้การบังคับโทษของเรือนจำต้องอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายที่ใช้บังคับและแนวทางในการปฏิบัติ อันจะได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กฎระเบียบหรือคำสั่ง ข้อบังคับต่างๆ รวมทั้งกฎกระทรวงมหาดไทยและข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ โดยจะต้องไม่เป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของนักโทษ ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้ เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ ดังจะเห็นได้ว่าในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ในปัจจุบัน ได้ให้ความคุ้มครองในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการใช้อำนาจของรัฐหรือองค์กรของรัฐไว้อย่างครอบคลุมทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นประชาชนหรือนักโทษ อีกทั้งยังกำหนดเครื่องมือตอบโต้กรณีที่ถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายไว้ โดยให้สามารถฟ้องร้องคดีต่อศาลหรือยกเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ อันถือเป็นหลักพื้นฐานของความยุติธรรมในการให้ความคุ้มครองแก่บุคคลหรือนักโทษไว้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน[24]

การรับรองสิทธิตามที่กล่าว รวมทั้งสิทธิของผู้ต้องขังด้วย ซึ่งในอดีต ผู้ต้องขังไม่ได้รับสิทธิและเสรีภาพใด ๆ เลย โดยในมุมมองของสังคมแล้วถือว่าผู้ต้องขังเป็นบุคคลที่น่ารังเกียจเมื่อถูกลงโทษก็เปรียบเสมือนทาสแห่งรัฐ ซึ่งเป็นแนวคิดเรื่องทาสของรัฐ เห็นได้จากคำพิพากษาในปี ค.ศ. 1871 แห่งรัฐเวอร์จิเนียของสหรัฐอเมริกา ศาลพิพากษาว่า “...เพราะผู้ต้องหากระทำความผิดอาญา ดังนั้น นอกจากเขาจะหมดเสรีภาพแล้ว เขายังหมดสิทธิส่วนตัวทั้งสิ้น นอกจากที่คุกอนุญาตให้เท่านั้น และเขาจะต้องตกเป็นทาสของรัฐบาลระยะเวลาหนึ่ง...” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือนักโทษเปรียบเหมือนทาสแห่งรัฐ (Slave of the state) นักโทษจะไม่มีสิทธิใด ๆ ที่ต่างไปจากทาสเลย และหากมีการปฏิบัติหรือการคุมขังผู้ต้องขังที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพราะประโยชน์ในการรักษาความปลอดภัยของสังคมย่อมสำคัญกว่าสิทธิของนักโทษ ดังนั้น

---

[24] ไพโรจน์ พลเพชร และ ณฐกร ศรีแก้ว. (2549). ***รายงานการศึกษา สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามกรอบรัฐธรรมนูญในบริบทของสังคมไทยและมาตรฐานสากลระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน.***กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (ออนไลน์).เข้าถึงได้จาก: http://www.peace.mahidol.ac.th/th/document/Reliability/2.pdf.

ถึงแม้ว่านักโทษจะมีการเรียกร้องขอความคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายต่อศาลโดยการอ้างกฎหมายก็ตาม แต่ศาลก็มักจะไม่ให้การคุ้มครองและไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหานี้ เพราะถือว่าเป็นเรื่องภายในของฝ่ายบริหารที่จะแก้ปัญหาโดยให้ความเคารพในความรู้ความสามารถของฝ่ายปกครอง ต่อมาเมื่อแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังมีมากขึ้น จึงเกิดแนวความคิดว่าสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังถูกจำกัดมากกว่าบุคคลอื่น เนื่องจากมีการยอมตนหรือจำต้องยอมตนให้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของอำนาจปกครองตามแนวความคิดเรื่องบุคคลซึ่งอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของรัฐ ต่อมาภายหลังจึงได้มีการยอมรับว่าผู้ต้องขังมีตัวตนตามกฎหมายและควรได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งทางความคิดและทฤษฎีตามสภาพปัจจุบันนี้ได้มีการปรับปรุงแนวคิดที่ว่า ข้อจำกัดใดบ้างที่มีความจำเป็นที่จะปรับปรุงวิธีการลงโทษจำคุกให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญที่จะสนับสนุนและเป็นเหตุผลให้รัฐนำการลงโทษจำคุกมาบังคับใช้[25]

สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเรื่องความเป็นส่วนตัวของผู้ขังนั้น ในต่างประเทศได้ให้ความสำคัญกับสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง เช่น ในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส จะอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สถานที่เยี่ยมนั้นจะต้องปราศจากสิ่งกีดกั้นที่จะแยกผู้เยี่ยมและผู้ต้องขังออกจากกัน ดังนั้น เพื่อความปลอดภัยจึงอาจมีการค้นตัวผู้ต้องขังก่อนและหลังการเยี่ยมได้ สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Basic law or grungiest, the germen constitution) เพื่อใช้เป็นการป้องกันการกระทำของรัฐในการละเมิดสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ในมาตรา 1 และมาตรา 2 บัญญัติให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันเป็นหลักการพื้นฐาน คือ รัฐต้องเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ปรากฏในกฎหมายพื้นฐานโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของมนุษย์ที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนโดยเสรี ทั้งสองมาตรานี้เองก่อให้เกิดการรับรองสิทธิในความมีตัวตนของบุคคล ภายใต้สิทธิดังกล่าวปัจเจกชนมีอำนาจในการควบคุม พัฒนา และแสวงหาประโยชน์ในสิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวของตน และสิทธิในการได้รับความคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ จดหมาย หรือวัสดุไปรษณีย์ และการติดต่อสื่อสารจากการกระทำใดที่เป็นการแทรกแซงใดๆ[26]

---

[25] เชาวลิต สมพงษ์เจริญ. (2548). ***การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง.*** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 11-12.

[26] บรรเจิด สิงคะเนติ, นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์ และ เรวดี ขวัญทองยิ้ม. (2556). ***รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว (Right to privacy).*** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. หน้า 38.

สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายตามที่รัฐธรรมนูญปัจจุบันให้ความคุ้มครองนั้น มีส่วนที่เพิ่มเติมจากเดิม คือสิทธิที่จะไม่ได้รับการทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายทารุณและไร้มนุษยธรรม อันเป็นไปตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 5 ว่า “บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงทัณฑ์ซึ่งทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติมิได้” และในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและทางการเมืองยังได้ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกาย ไว้ในข้อที่ 7 ว่า “บุคคลจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้ามิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลจะถูกใช้ในการทดลองทางการแพทย์หรือทางวิทยาศาสตร์โดยปราศจากความยินยอมอย่างเสรีของบุคคลนั้นมิได้” จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญได้วางหลักประกันสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายไว้อย่างกว้างขวางเพิ่มขึ้นจากเดิม แต่อย่างไรก็ตามการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพดังกล่าวไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนั้น เป็นการรับรองไว้แต่เพียงหลักการ ซึ่งรัฐจำเป็นที่จะต้องดำเนินการตรากฎหมายเพื่อกำหนดรายละเอียดและแนวทางเพื่อให้สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายดังกล่าวเกิดผลบังคับได้จริงในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของนักโทษเด็ดขาด เช่น การทำผิดวินัย การใช้อาวุธต่อนักโทษ การตรวจค้น การใช้เครื่องพันธนาการ การมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอน การได้รับอาหาร การคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย[27]

สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังด้านความเป็นอยู่หรือพักอาศัย บัญญัติไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะอยู่หรือพักอาศัยในสถานที่ที่เหมาะสมและถูกสุขลักษณะ ไม่เว้นแม้แต่ผู้ต้องขังในเรือนจำ สิทธิในการอยู่หรือพักอาศัยของผู้ต้องขังในเรือนจำที่มีสุขลักษณะที่ดีย่อมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเกี่ยวด้วยสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวเกี่ยวกับสิทธิในชีวิตร่างกายของผู้ต้องขัง โดยนัยดังกล่าว ผู้ต้องขังย่อมต้องได้รับความคุ้มครองตามข้อ 12 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และข้อ 8 วรรคหนึ่ง ของอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ตลอดจนตามมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners) อีกด้วย[28]

จากแนวความคิดที่ว่า นักโทษเด็ดขาดถือเป็นพลเมืองของประเทศ แม้จะถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยผลของกฎหมาย แต่ยังมีสิทธิเสรีภาพบางประการเหลืออยู่ อย่างกรณีการลงโทษจำคุกถือเป็นการกระทำต่อชีวิตร่างกายของบุคคลผู้กระทำความผิด ที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกาย ซึ่งรัฐหรือองค์กรของรัฐสามารถกระทำได้ตามกฎหมาย แต่จะปฏิบัติอย่างขาดความเคารพเป็นการทารุณโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมไม่ได้ ซึ่งในรัฐธรรมนูญบัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีของความเป็น

---

[27] ไพโรจน์ พลเพชร และณฐกร ศรีแก้ว. (2549). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 24. หน้า 110.

[28] บรรเจิด สิงคะเนติและคณะ. (2556). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 26. หน้า 92.

มนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง" อันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพที่บุคคลหรือนักโทษเด็ดขาดพึงได้รับการคุ้มครอง ดังนั้น การใช้อำนาจของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ เพราะสิทธิและเสรีภาพถือเป็นประโยชน์มหาชนที่รัฐต้องปกป้องคุ้มครอง ให้แก่ประชาชนทุกภาคทุกคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมราชทัณฑ์ ซึ่งมีหน้าที่ในการบังคับโทษแก่บุคคลผู้กระทำความผิดจะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของนักโทษเด็ดขาด ต้องดำเนินแนวทางการปฏิบัติให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และให้ความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการบังคับโทษให้เป็นไปในลักษณะที่ไม่เป็นการทารุณ โหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรม[29]

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มีความสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนในเรื่องการให้ความคุ้มครองต่อสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ยังได้บัญญัติเรื่องการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินและการสืบมรดกของบุคคลย่อมมีสิทธิตามกฎหมายและไม่ถูกจำกัด ดังนั้น สิทธิของผู้ต้องขังในทรัพย์สินและการสืบมรดกยังคงมีอยู่ตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ และหากมีการนำมาปฏิบัติจริงโดยให้ผู้ต้องขังสามารถบริหารจัดการทรัพย์สินหรือรายได้ของตนเองที่ได้รับมาในขณะต้องโทษ ทั้งจากเงินรางวัล ปันผล เงินจากญาติเยี่ยมนำฝากให้ใช้จ่าย ให้มีความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน จึงเชื่อได้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงระบบการทำงานของหน่วยงานราชทัณฑ์ที่ทันสมัยและง่ายต่อการตรวจสอบทั้งในระดับประเทศและระดับสากลและการแก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัยจะทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.1.3 สิทธิของบุคคลตามกฎหมาย

คำว่า "สิทธิ" ศาสตราจารย์ ดร. หยุด แสงอุทัย ได้สรุปความหมายว่า "ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้" หมายถึง เป็นประโยชน์ที่กฎหมาย "รับรอง" ว่ามีอยู่ และเป็นประโยชน์ที่กฎหมาย "คุ้มครอง" คือคุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิ รวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธิในกรณีที่มีการละเมิดด้วย และเนื่องจาก สิทธิ เป็นอำนาจหรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคล ดังนั้น เมื่อบุคคลได้รับการคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ตามกฎหมายแล้ว บุคคลนั้นจึงได้อำนาจมาโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งบุคคลอื่นพึงปฏิบัติให้เป็นไปตามสิทธิและประโยชน์ของบุคคลผู้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนั้นโดยไม่ละเมิดสิทธิเช่นเดียวกัน สิทธิตามที่กล่าวมานั้นเป็นไปตามกฎหมายมหาชนและกฎหมายเอกชน[30]

---

[29] ไพโรจน์ พลเพชร และณฐกร ศรีแก้ว. (2549). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 24. หน้า 110.

[30] หยุด แสงอุทัย. (2559). ***ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*** (พิมพ์ครั้งที่ 20) แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 168.

สิทธิที่เกิดจากกฎหมายมหาชน หมายความว่า รัฐโดยรัฐธรรมนูญ หรือ โดยกฎหมาย ย่อมผูกพันตนเองไว้กับอำนาจสาธารณะเพื่อประโยชน์ของเอกชน เพราะสิทธิตามกฎหมายมหาชนเป็นสิทธิของราษฎรที่มีต่อรัฐและอำนาจสาธารณะอื่นๆ ซึ่งรัฐและอำนาจสาธารณะอื่นได้รับรองให้แก่ราษฎร เช่น สิทธิเกี่ยวกับสถานะของบุคคลที่จะป้องปัดและสิทธิในเสรีภาพที่มีต่อรัฐ โดยสิทธินี้ ราษฎรย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้รัฐและเจ้าพนักงานของรัฐละเว้นที่จะไม่กล้ำกราย สิทธิดังกล่าวนี้ คือ สิทธิตามรัฐธรรมนูญและสิทธิมนุษยชน[31]

สิทธิที่เกิดจากกฎหมายเอกชน หมายความว่า ผู้เป็นเจ้าของสิทธิ โดยกฎหมายให้อำนาจจึงมีสิทธิในความเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ห้ามมิให้บุคคลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องในทรัพย์สินส่วนตัว มีสิทธิเรียกร้องหรือทำนิติกรรมและสัญญา หรือมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้อื่นดำเนินใด ๆ หรือบอกเลิกสัญญา แต่ทั้งสิทธิที่เกิดจากกฎหมายมหาชนและสิทธิที่เกิดจากกฎหมายเอกชน มีลักษณะเป็นเช่นเดียวกัน คือ มีวิถีทางในการบังคับให้เป็นไปตามสิทธินั้นๆ ได้[32]

ฉะนั้น ในกรณีนี้ผู้ต้องขังจึงมีสิทธิของบุคคลเช่นกัน กล่าวคือ ทั้งกฎหมายมหาชนและกฎหมายเอกชนได้รับรองสิทธิในทรัพย์สินไว้โดยชอบด้วยกฎหมายที่จะดำเนินการใดๆ กับทรัพย์สินของตนเองได้โดยไม่มีข้อยกเว้น

2.1.4 สิทธิตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สิทธิตามกฎหมาย หมายถึง สิทธิที่สามารถบังคับให้เป็นไปตามสิทธิได้จริงและเกิดจากการที่กฎหมายให้การรับรองและคุ้มครองไว้อย่างชัดเจน เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในค่าสินไหมทดแทนจากการทำถูกทำละเมิด หรือจารีตประเพณีให้การรับรองไว้ เช่น สิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศ สิทธิดังกล่าวสามารถพิสูจน์ โต้แย้ง หรือบังคับให้เป็นไปตามสิทธิได้[33]

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 15 กำหนดให้สภาพบุคคลเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย ข้อบัญญัติดังกล่าวเพื่อให้บุคคลนั้นเป็นผู้ทรงสิทธิและหน้าที่ ตามที่กฎหมายกำหนด สิทธิและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะต้องคำนึงถึงหลักความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของบุคคลตามที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอันเป็นกฎหมายแม่บทและกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศและสิทธิของการจัดการทรัพย์สินของผู้ต้องขังตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อผู้ต้องขังเป็นบุคคลตามกฎหมาย เขาก็ย่อมมีสิทธิเหนือทรัพย์สินเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปเนื่องจาก

---

[31] หยุด แสงอุทัย. (2559). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 30. หน้า 175.

[32] เรื่องเดียวกัน, หน้า 178-179.

[33] อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2552). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 9. หน้า 21.

สิทธิและหน้าที่ต่างๆ ย่อมตกติดอยู่กับสถานะของความเป็นบุคคลตามที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น และในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เองก็ไม่บทบัญญัติใดที่กำหนดให้มีผลเป็นการตัดหรือจำกัดสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือสิทธิเหนือทรัพย์สินของบุคคลใดเลย นอกจากนี้ผู้ต้องขังยังมีสิทธิที่จะจัดการกับทรัพย์สินของตนได้ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ดังนั้น เมื่อไม่มีบทบัญญัติใดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่กำหนดเรื่องการจำกัดการใช้สิทธิดังกล่าวของผู้ต้องขังไว้ จึงสามารถกล่าวได้ว่า ผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิและเป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้สิทธิเพื่อจัดการทรัพย์สินของตนได้อย่างสมบูรณ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์[34]

เมื่อพิจารณาถึงหลักการลงโทษจำคุกประกอบกันแล้ว เป็นเพียงการจำกัดสิทธิเสรีภาพจากเนื้อตัวร่างกาย แต่สิทธิทางแพ่งนั้นยังไม่เสียไปทั้งหมด ประกอบกับหลักการให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดแล้ว ผู้ต้องขังก็ยังคงมีสิทธิที่จะจัดการทรัพย์สินของตน เจ้าของทรัพย์สินจึงมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับทั้งมีสิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย[35] เช่น ผู้ต้องขังมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว ได้แก่ แปรงสีฟัน โดยยังคงมีความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ สามารถใช้สอยและติดตามเอากรรมสิทธิ์คืนได้จากผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 เป็นต้น

สิทธิตามกฎหมายของบุคคลที่ถูกจำกัดเสรีภาพดังเช่น ผู้ต้องขังได้รับการรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อบทที่ 6 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายทุกหนทุกแห่ง และข้อบทที่ 7 ทุกคนเสมอกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญาสากล และจากการยุยงให้เกิดการเลือกปฏิบัติดังกล่าว ถึงแม้ว่าข้อกำหนดแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ จะมิได้กล่าวถึงผู้ต้องขังไว้โดยเฉพาะเจาะจงก็ตาม แต่เมื่อนำมาวิเคราะห์กับบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องขังแล้ว จะเห็นได้ว่า ผู้ต้องขังเป็นบุคคลตามกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ผู้ต้องขังจึงได้รับการคุ้มครองจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้เช่นกัน และเมื่อบุคคลทุกคนมีความเสมอภาคกันไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม จึงไม่อาจมีการล่วงละเมิดสิทธิที่ปฏิญญาฉบับนี้รับรอง

---

[34] กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2553). ***หลักกฎหมายบุคคล*** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญชน. หน้า 13,17 อ้างถึงใน จุฑามาศ พวงภู่. (2558). ***การจัดการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ต้องขังในระบบกฎหมายไทย***. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 74.

[35] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336.

ไว้ได้ แม้บุคคลนั้นจะตกเป็นผู้ต้องขัง ก็ย่อมได้รับการคุ้มครองสิทธิในฐานะผู้ต้องขังเป็นมนุษย์เหมือนกับบุคคลทั่วไปและจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ปราศจากการเลือกปฏิบัติและเหยียดหยามศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์[36]

จากคำกล่าวที่ว่า ผู้ต้องขังเป็นบุคคลตามกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป จึงได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิทางทรัพย์สินโดยปรากฏอยู่ในข้อ 17 ว่า " ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินแต่เพียงผู้เดียว เช่นเดียวกับการเป็นเจ้าของร่วมกับบุคคลอื่น และไม่อาจพรากหรือริบทรัพย์สินเหล่านั้นไปได้โดยพลการ" ซึ่งในข้อ 17 นี้ แสดงออกถึงสิทธิในทางทรัพย์สินที่ว่า การเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งที่มิอาจพรากไปจากมนุษย์ได้ เว้นแต่ จะมีกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนดให้บุคคลหรือองค์กรใดมีอำนาจยึดหรือพรากทรัพย์สินไปจากบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น ฉะนั้น หากการใดได้กระทำไปโดยพลการหรือตามอำเภอใจ การกระทำดังกล่าวก็จะเป็นสิ่งที่ขัดต่อหลักแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน[37]

สิทธิทางทรัพย์สินตามความในข้อ 17 นั้นเมื่อพิจารณาประกอบกับข้อ 6 และข้อ 7 ที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นจึงสามารถพิเคราะห์ได้ว่าผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้อยู่และย่อมได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมในฐานที่เป็นบุคคลเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป บุคคลหรือองค์กรใดๆ ก็มิอาจพรากทรัพย์สินนั้นไปจากผู้ต้องขังได้ และโดยปกติ ผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินย่อมมีสิทธิหรืออำนาจที่จะจัดการทรัพย์สินของตนอย่างไรก็ได้ จะจำหน่าย จ่าย โอน หรือแม้แต่ทำลายทรัพย์สินนั้นก็สามารถกระทำได้หรือจะนำทรัพย์สินของตนไปประกอบกิจการ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์หรือดอกผล หรือนำไปชำระหนี้หรือปลดเปลื้องภาระอันตนมีอยู่ก็ได้ สิทธิเหล่านี้เป็นสิทธิที่มาพร้อมกับความเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ดังนั้น ในสายตาของกฎหมายระหว่างประเทศผู้ต้องขังจึงมียังมีสิทธิและยังสามารถจัดการทรัพย์สินของตนได้อยู่ในฐานะที่ผู้ต้องขังเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ทรงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั่นเอง เว้นเสียแต่ว่ากฎหมายได้ห้ามหรือจำกัดไว้ เช่นอาจเป็นทรัพย์ที่ถูกยึดหรืออายัดตามกฎหมาย หากผู้ใดฝ่าฝืนก็จะต้องรับผิดตามที่กฎหมายบัญญัติ ส่วนข้อห้ามแห่งกฎหมายจะมีว่าอย่างไรจึงจำต้องทำการศึกษากฎหมายภายในแห่งรัฐนั้นๆ ประกอบและการใช้สิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินตามข้อ 17 นี้ โดยหลักแล้วผู้ทรงสิทธิจึงสามารถใช้สิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนอย่างไรก็ได้ตราบเท่าที่ไม่มีกฎหมายห้ามหรือจำกัดสิทธิไว้ และหากการตัดหรือการจำกัดสิทธิมิได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน ก็มิอาจที่จะตีความไปในทางที่จะทำให้บุคคลนั้น

---

[36] เชาวลิต สมพงษ์เจริญ. (2548). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 25. หน้า 49.

[37] จุฑามาศ พวงภู่. (2558). ***การจัดการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ต้องขังในระบบกฎหมายไทย.*** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเอกชน, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 15.

เสียสิทธิหรือถูกตัดหรือจำกัดสิทธิได้ โดยความในข้อ 30 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้กำหนดไว้ว่า บทบัญญัติตามปฏิญญาฉบับนี้ ไม่อาจอนุมานได้ว่าเป็นการให้สิทธิแก่รัฐ กลุ่มบุคคล หรือบุคคลใดที่จะดำเนินการหรือปฏิบัติการอย่างใดๆ อันมีผลเป็นการทำลายสิทธิและอิสรภาพต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้[38]

ข้อ 29 (2) ในการใช้สิทธิและเสรีภาพจะต้องอยู่ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์แห่งหลักประกันของการยอมรับนับถือสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นๆ และเพื่อให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับศีลธรรมอันดี ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อความสงบสุขทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย ตามข้อ 29 (2) นี้แสดงถึงขอบเขตแห่งการใช้สิทธิ กล่าวคือ บุคคลผู้ทรงสิทธิสามารถใช้สิทธิของตนอย่างไรก็ได้ตราบเท่าที่ไม่ไปกระทบสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน[39]

สิทธิใดเป็นสิทธิที่มีการรับรองตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สิทธิต่าง ๆ เหล่านั้นย่อมเป็นสิทธิมนุษยชนหรือสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ทุกประเทศจะต้องให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนภายในรัฐ และจะต้องไม่กระทำการใดอันมีผลเป็นการละเมิดหรือกระทบกระเทือนสิทธิของบุคคล ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นว่า สิทธิของบุคคลทุคนย่อมได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายทุกหนทุกแห่งและย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมาย ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ[40]

การรับรองเรื่องสิทธิทางทรัพย์สินของผู้ต้องขังไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงในสิทธิมนุษยชน แต่เป็นการบัญญัติสิทธิที่ครอบคลุมถึงการมีสิทธิในความเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ดังนั้น ถึงแม้การรับรองสิทธิตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะเป็นเพียงกฎเกณฑ์ในทางระหว่างประเทศ มิใช่อนุสัญญาหรือกติการะหว่างประเทศ จึงไม่ก่อให้เกิดพันธะหรือความผูกพันแก่รัฐที่ได้ลงมติรับรองในการที่จะต้องปฏิบัติตามหลักการในปฏิญญาดังกล่าว ไม่มีกลไกสำหรับการควบคุมตรวจสอบรัฐสมาชิกที่ได้ลงมติรับรองว่าจะต้องปฏิบัติเช่นไร หากมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น แต่ด้วยเหตุที่องค์การสหประชาชาติต้องการให้สิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลขึ้นจริงสมดั่งเจตนารมณ์ที่ได้จัดทำขึ้นมา องค์การสหประชาชาติจึงได้ใช้กลไกตามกฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations) อันเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันทางกฎหมายแก่ประเทศที่เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติและมีผลบังคับใช้มาตั้งแต่วันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2488 (ค.ศ.1945) โดย

---

[38] จุฑามาศ พวงภู่. (2558). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 37. หน้า 12.

[39] เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

[40] จุฑามาศ พวงภู่. (2558). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 37. หน้า 14.

องค์การสหประชาชาติได้อ้างอิงเนื้อความในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเพื่อเข้าดำเนินการส่งเสริมและดำเนินการยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ โดยไม่ถือว่าเป็นการแทรกแซงเขตอำนาจภายในรัฐนั้น ๆ ตามที่ระบุไว้ในข้อ 2 (7) แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ และเมื่อประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติแล้ว ประเทศไทยจึงมีพันธะผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามหลักการต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกฎบัตรสหประชาชาตินี้ซึ่งการปฏิบัติตามพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนของไทยได้มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย[41] เช่น การใช้แรงงานของผู้ต้องโทษมีลักษณะของการฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องโทษ และนำผลผลิตที่ได้ไปจำหน่ายแล้วแบ่งเงินให้กับผู้ต้องโทษโดยไม่มีลักษณะของการกดขี่ ข่มเหงมนุษย์ให้เป็นทาส

โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560[42] ปรากฏอยู่ในมาตรา 247 ให้อำนาจคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีหน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกกรณีโดยไม่ล่าช้า และเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนรวมทั้งการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง และให้จัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศเสนอต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีและเผยแพร่ต่อประชาชน พร้อมเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อรัฐสภาคณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมตลอดทั้งการแก้ไข ปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบหรือคำสั่งใดๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนต้องชี้แจงและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องโดยไม่ชักช้าในกรณีที่มีการรายงานสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยโดยไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรม เพื่อสร้างเสริมทุกภาคส่วนของสังคมให้มีความตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน และมีหน้าที่และอำนาจอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ หากรับทราบรายงาน หรือข้อเสนอแนะ ให้คณะรัฐมนตรีดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสมโดยเร็ว กรณีใดไม่อาจดำเนินการได้หรือต้องใช้เวลาในการดำเนินการ โดยให้แจ้งเหตุผลให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทราบโดยไม่ชักช้า สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องคำนึงถึงความผาสุกของประชาชนชาวไทยและผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติเป็นสำคัญด้วย ดังนั้น ตามความที่ปรากฏในปฏิญญาสากล

---

[41] ธีรวัลย์ นรภูมิพิภัชน์. (2543). ***การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540: ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร.*** สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 41. อ้างถึงใน จุฑามาศ พวงภู่. (2558). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 37. หน้า 17.

[42] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 247.

ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนประกอบกับการรับรองเรื่องดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ผู้ต้องขังจึงยังเป็นบุคคลที่มีสิทธิทางทรัพย์สินและสิทธิในการจัดการทรัพย์สินอยู่

อย่างไรก็ตาม หากมองในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในของรัฐ ที่รัฐนั้น ๆ จะต้องถือปฏิบัติตาม โดยหลักสามารถแบ่งได้เป็น 3 แนวทางใหญ่ ๆ คือ แนวทางแรกถือว่ากฎเกณฑ์หรือกฎหมายระหว่างประเทศนั้นมีค่าบังคับเป็นกฎหมายภายในของรัฐ เป็นสิ่งเดียวกันที่มิอาจแยกจากกันได้ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของทฤษฎีเอกนิยม (Monism) แต่แนวทางที่สองแยกกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในของรัฐออกจากกันอย่างสิ้นเชิง กฎหมายระหว่างประเทศไม่มีทางที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีผลผูกพันรัฐได้เลย หากรัฐไม่แสดงเจตนาที่จะเข้าผูกพันตน อันเป็นแนวคิดในทางทฤษฎีทวินิยม (Dualism) ส่วนแนวทางสุดท้าย คือ รัฐที่มิได้ถือทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งอย่างเคร่งครัด แต่ได้นำทั้งสองแนวทางนั้นมาผสมหรือประสานเข้ากัน เช่น ถ้าเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary International Law) อาจมีการยอมรับว่ากฎหมายจารีตเหล่านั้นมีค่าบังคับเป็นกฎหมายภายในของรัฐโดยอัตโนมัติ แต่ถ้าอยู่ในรูปของสนธิสัญญา (treaties) จะต้องมีการยอมรับและแปลงสนธิสัญญานั้นเป็นกฎหมายภายในของรัฐเสียก่อนจึงจะใช้บังคับภายในรัฐได้[43]

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎหมายลำดับรองอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ได้กล่าวถึงสิทธิในการจัดการทรัพย์สินและรายได้ของผู้ต้องขังไว้โดยตรงก็ตาม แต่เมื่อได้ศึกษาเรื่องทรัพย์สินของผู้ต้องขังภายในเรือนจำแล้วก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิในทรัพย์สินอยู่เช่นเดิมและยังคงมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินได้เท่าที่ไม่ขัดกับระเบียบที่กำหนด ฉะนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า ผู้ต้องขังยังเป็นบุคคลผู้ทรงสิทธิหรือมีสิทธิในทรัพย์สิน รวมถึงสิทธิในการจัดการทรัพย์สินทั้งภายนอกและภายในเรือนจำอยู่ ทั้งนี้ เท่าที่ไม่เป็นการขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และเมื่อพิจารณาสิทธิในการจัดการทรัพย์สินและรายได้ของผู้ต้องขังตามกฎหมายประเภทต่าง ๆ ทั้งกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 รวมถึงกฎหมายลำดับรองอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว ทำให้เห็นสอดคล้องไปในทำนองเดียวกันทั้งหมดว่า ผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินและรายได้ของตนได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่ด้วยเหตุผลและมุมมองที่แตกต่างกัน เช่นผู้ต้องขังยังมีสิทธิและยังสามารถจัดการกับทรัพย์สินของตนได้อยู่ในฐานะที่เป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ทรงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน หรือในฐานะที่เป็นผู้ทรงสิทธิต่าง ๆ ทางแพ่ง สิทธิแห่งความมั่นคงทางสังคมและประโยชน์ทางสังคมอย่างอื่น หรือเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยไม่ได้

---

[43] จุมพต สายสุนทร. (2555). ***กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม 1*** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: วิญญชน. หน้า 109. อ้างถึงใน จุฑามาศ พวงภู่. (2558). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 37. หน้า 16.

แยกสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังไว้ต่างหากจากบุคคลทั่วไป สิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ ที่รับรองไว้ตามรัฐธรรมนูญก็ย่อมครอบคลุมถึงผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นชนชาวไทยด้วยเช่นกัน ผู้ต้องขังมิได้เป็นบุคคลที่ถูกจำกัดความสามารถในการใช้สิทธิตามที่ได้กำหนดไว้ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ต้องขังจึงอาจจัดการทรัพย์สินและรายได้ของตนได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงนำมาสู่ข้อสรุปที่ว่า ผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินและหนี้สินของตนเองได้อยู่เช่นเดิม

2.2 อำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์

กรมราชทัณฑ์ภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรม มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุม และแก้ไขพฤตินิสัยผู้ต้องขังโดยมุ่งพัฒนาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแก้ไข ฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริต สามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติและสังคมให้การยอมรับ โดยมีภารกิจหลักและอำนาจหน้าที่ดังนี้[44]

1. ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

2. กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักอาชญาวิทยา และหลักทัณฑวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ

3. ดำเนินการเกี่ยวกับการสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง

4. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ หรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ส่วนภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพฤตินิสัยมีบทบาทหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. การศึกษา วิจัย พัฒนาระบบ แนวทาง แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง

2. การกำกับ ดูแล ให้คำปรึกษา แนะนำ และติดตามประเมินผลการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำ

---

[44] กรมราชทัณฑ์. (ม.ป.ป.). ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.correct.go.th/brr/index.php/th/2017-08-09-14-29-30/2017-08-09-14-29-34 [2018, 4 พฤษภาคม].

3. การประสานงานกับฝ่ายต่างๆ หรือหน่วยงานอื่นๆ เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง

4. งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

กรมราชทัณฑ์ได้แบ่งอำนาจหน้าที่การปฏิบัติงานภายในเรือนจำ โดยแยกเป็นส่วนควบคุมและส่วนของการแก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัย โดยส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังมากที่สุด คือ การแก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัย เพราะเป็นการฝึกวิชาชีพและการทำงานที่มีผลประโยชน์ในเรื่องรายได้ที่ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับจากเรือนจำ แต่กรมราชทัณฑ์ยังไม่มีส่วนของผู้ดูแลผลประโยชน์ที่เป็นรายได้หรือทรัพย์สินของผู้ต้องขังที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้มีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินหรือรายได้ของตนเอง ทรัพย์สินหรือรายได้ของผู้ต้องขังจึงยังมีลักษณะเป็นภาระที่เรือนจำไม่สามารถบริหารจัดการดูแลให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดได้

การรับฝากเงินของผู้ต้องโทษจึงมีลักษณะเป็นการรับฝากทรัพย์ของกรมราชทัณฑ์เช่นเดียวกันกับรับฝากทรัพย์สินต่าง ๆ ก่อนที่ผู้ต้องขังจะเข้าเรือนจำและจะคืนทรัพย์สินนั้นเมื่อออกจากเรือนจำ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษทางอาญา

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ คือ การกำหนดโทษผู้กระทำความผิดโทษจำคุกในเรือนจำหรือการปรับและวิธีอื่น ๆ รวมถึงการลงโทษเป็นจำนวนเงินที่พิจารณาตามความเสียหายของแต่ละความผิดที่ได้กระทำกับรัฐหรือพลเรือน เป็นเรื่องของการทดแทนชดเชยความเสียหายและสูญเสียให้แก่คู่กรณีที่ได้รับผลจากการกระทำของอาชญากรรม การลงโทษ จึงเป็นการปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับผลร้าย เนื่องมาจากการที่บุคคลผู้นั้นได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติอันเป็นกติกาของสังคม โดยที่รัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำผิดได้รับผลร้ายนั้น และการลงโทษเป็นรูปแบบของการป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิด ทั้งนี้การป้องกันแบ่งออกเป็น “การป้องกันทั่วไป” และ “การป้องกันพิเศษ” มาตรการบังคับทางอาญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการป้องกันทั่วไป (General Prevention) คือ การลงโทษตามบทบัญญัติมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ การประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน เนื่องจากเป็นมาตรการบังคับทางอาญาที่ใช้ข่มขู่ มิให้บุคคลอื่นกระทำความผิดในทางเดียวกัน หรือเป็นแบบอย่างบังคับจิตใจของบุคคลทั่วไปที่คิดจะกระทำความผิดอย่างเดียวกันให้รู้จักยับยั้งความคิดที่กระทำผิดนั้นเสีย ในขณะที่วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นมาตรการบังคับทางอาญาซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการป้องกันพิเศษ (Special Prevention) เนื่องจากวิธีการเพื่อความปลอดภัยใช้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิด

กลับมากระทำความผิดเดียวกันซ้ำอีก และเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินของผู้อื่นอันอาจจะเกิดขึ้นในอนาคต วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นทางเลือกที่ศาลสามารถมีคำสั่งใช้ควบคู่ไปกับการลงโทษ ทั้งนี้ก็เพื่อตอบสนองต่อภารกิจหลักในการคุ้มครองสังคมและป้องกันการกระทำความผิดของกฎหมายอาญา[45]

การลงโทษผู้ฝ่าฝืนบรรทัดฐานของสังคมโดยความหมายอย่างกว้างคือ กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย สังคม วัฒนธรรม ศีลธรรม จริยธรรม และกระบวนการควบคุมสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อันมีผลต่อสมาชิกในสังคม ความเป็นอยู่ เป็นการบังคับใช้กฎหมายในสังคมนั้นเพื่อให้เกิดความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม[46]

การลงโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประดิษฐกรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤตินิสัยและพฤติกรรมได้ จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิดและการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพ เพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคน ซึ่งการบำบัดปรับปรุงแก้ไขนี้นักโทษแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน แต่จะต้องมีวิธีการวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนการบังคับโทษเป็นราย ๆ ไป อันจะยังผลสุดท้ายให้เกิดคือ เมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก[47]

<u>การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน</u>

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory) ทฤษฎีนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบการเมืองการปกครอง ศาสนา และระบบสังคมในสมัยอดีตที่ผู้มีอำนาจปกครอง จะใช้วิธีการลงโทษเพื่อการตอบแทนผู้กระทำผิดให้ได้รับโทษ ในลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน มีการใช้วิธีการที่รุนแรง ทั้งการประหารชีวิต การลงทัณฑ์ทรมานด้วยรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สาสมกับความผิดที่ผู้นั้นได้กระทำลงไป และเพื่อให้ผู้กระทำผิดสารภาพและเพื่อทำให้รู้สำนึกถึงความผิดในการกระทำของตน ทฤษฎีนี้มีแนวคิดในการลงโทษว่าผู้กระทำผิดมีเจตต์จำนงเสรี (Free Will) ในการที่จะคิดตัดสินใจ และกระทำการด้วยตนเอง ประกอบกับมนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผล เมื่อ

---

[45] ธานี วรภัทร์. (2555). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 16. หน้า 41.

[46] ประธาน วัฒนวาณิชย์. (2546). ***ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา.*** กรุงเทพฯ: ประกายพรึก. หน้า 353.

[47] ธานี วรภัทร์. (2555). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 16. หน้า 41.

ตัดสินใจสิ่งใดลงไปจึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนอย่างเต็มที่ เมื่อกระทำผิดจึงต้องรับผิดชอบต่อความผิดและสมควรได้รับการลงโทษ[48]

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน จึงมีมาตั้งแต่ในอดีตโดยมีรูปแบบการลงโทษที่รุนแรงเช่น การตัดอวัยวะ การเฆี่ยนตี การทรมานและการประหารชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายและให้สาสมกับความผิด แต่การแก้แค้นทดแทนกันเองนั้นจะก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคมและการแก้แค้นกันไม่มีที่สิ้นสุด รัฐจึงต้องเข้ามาทำหน้าที่ดำเนินการเป็นผู้ลงโทษเสียเอง[49]

จุดมุ่งหมายของการลงโทษที่ควรแยกออกจากการแก้แค้นทดแทนต่อผู้กระทำผิดก็เพื่อคุ้มครองผู้กระทำผิดและผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด มิให้ถูกแก้แค้นจากผู้เสียหาย เพราะการแก้แค้นผู้กระทำความผิดย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นระเบียบหรือความวุ่นวายในสังคม หรือเพื่อระงับยับยั้งการกระทำความผิดที่กฎหมายห้ามหรือยับยั้งผู้กระทำความผิด และการลงโทษควรก่อให้เกิดความทุกข์น้อยที่สุดทั้งต่อผู้กระทำความผิดและต่อบุคคลอื่น เพียงพอที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายอันเป็นหลักมนุษยธรรมนิยม ให้ผู้กระทำรู้สำนึกผิดโดยได้รับความทุกข์จากการกระทำของตน ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีการลงโทษที่รุนแรงอย่างไร้มนุษยธรรม เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมรังเกียจการกระทำความผิดนั้น[50]

ดังนั้น เมื่อบุคคลใดกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และถ้ากฎหมายดังกล่าวได้กำหนดว่าการฝ่าฝืนเช่นนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษในทางอาญาไว้ บุคคลนั้นก็จำต้องรับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยการลงโทษทางอาญาในปัจจุบันมีอยู่ทั้งสิ้น 5 ลักษณะ ตั้งแต่การริบทรัพย์สิน ปรับ กักขัง จำคุก และประหารชีวิต

2.4 แนวคิดทางทัณฑวิทยา

ในอดีต แนวคิดการลงโทษ คือ ลงโทษผู้กระทำผิดให้เข็ดหลาบและเป็นเยี่ยงอย่างแก่สังคม และเป็นการควบคุมผู้กระทำผิดเพื่อทำให้สังคมปลอดภัยชั่วระยะหนึ่ง แต่ปัจจุบันจุดประสงค์ของทัณฑวิทยา คือ การดำเนินการควบคุมผู้กระทำผิดและพยายามมุ่งเน้นอบรมแก้ไขให้กลับตัว

---

[48] ณัฐฐ์วัฒน์ สุทธิโยธิน. (ม.ป.ป.). ***ทฤษฎีการลงโทษ.*** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.stou.ac.th/Schools/Slw/upload/41716_6.pdf. [2561, 2 พฤษภาคม].

[49] ปกรณ์ มณีปกรณ์. (2553). ***อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอ็ม.ที.เพรส. หน้า 256.

[50] ประธาน วัฒนวาณิชย์. (2546). ***ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา.*** ประกายพรึก : กรุงเทพฯ. หน้า 365.

เป็นคนดี หลังจากพ้นโทษแล้วกลับสู่สังคม อันเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยและป้องกันอาชญากรรมอีกทางหนึ่งด้วย[51]

เอฟ.เจ.โอ, คอดดิงตัน (F.J.O., Coddington) นักอาชญาวิทยา ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษจากที่เรียบเรียงไว้ โดย กรัพพ์ สแตนเลย์, อี (Grupp Stanley, E) ดังนี้[52]

1. จุดมุ่งหมายของการลงโทษมีหลายประการ คือ เพื่อแก้แค้นให้แก่สังคม การป้องกันอาชญากรรมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับตัวเป็นคนดีผสมผสานกัน

2. จุดมุ่งหมายสูงสุดของการลงโทษ คือความสงบเรียบร้อยและสวัสดิภาพของสังคม

3. การลงทำผู้กระทำความผิดนั้นไม่ควรวางกฎตายตัวลงไปเพราะสภาพแวดล้อมและบุคลิกภาพของแต่ละคนไม่เหมือนกัน

4. การลงโทษผู้กระทำผิดจะประสบผลสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับศิลปะและความรู้ที่จะนำมาใช้ปฏิบัติ

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจึงเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัว แก้ไขปรับปรุงเพื่อไม่ให้คนที่ทำผิดถลำตัวไปสู่การกระทำผิดมากขึ้น ทั้งนี้ โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับสู่สังคมของตัวผู้กระทำผิด โดยใช้มาตรการลงโทษที่ไม่ทำให้เกิดรอยมลทินและได้รับการขัดเกลาจากผู้กระทำผิดอื่น เช่น การใช้มาตรการเลี่ยงโทษจำคุกให้รอการลงอาญาโดยคุมประพฤติและการใช้โทษปรับ เพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดได้รับผลกระทบในทางลบจากเรือนจำ หรืออาจจะใช้วิธีการให้เข้าไปรับโทษในเรือนจำมาระดับหนึ่งแล้วและใช้วิธีการพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ เป็นต้น

2.4.1 การแก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัย

กรมราชทัณฑ์ เป็นหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่ในการควบคุมผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล และยังมีหน้าที่ที่สำคัญในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาพฤตินิสัยผู้กระทำผิดให้กลับสู่สังคมได้อย่างปกติสุข อย่างไรก็ตาม ผู้กระทำผิดเหล่านี้ได้ถูกหล่อหลอมมาจากสถาบันทางสังคมหรือสภาพแวดล้อมเป็นเวลานาน การแก้ไขในเรือนจำเพียงระยะเวลาสั้น ๆ จึงเป็นเรื่องที่ยากลำบาก กรมราชทัณฑ์จึงได้พยายามอย่างยิ่งที่จะคิดค้นสร้างนวัตกรรมและพัฒนาวิธีการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเพื่อตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคม เพื่อคืนคนดีอย่างมีคุณค่าสู่สังคมด้วยการให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพ การพัฒนาจิตใจ โดยจัดทำโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังแต่ละคนอย่างเหมาะสมตามลักษณะของสาเหตุการกระทำผิด พฤติกรรมและประเภท

---

[51] ปกรณ์ มณีปกรณ์. (2553). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 49. หน้า 250.

[52] เรื่องเดียวกัน, หน้า 254.

ของการกระทำผิด การจัดทำโปรแกรมดังกล่าวนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมให้กลับตนเป็นคนดี โดยมีขั้นตอนดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การรับตัวเข้าสู่เรือนจำเพื่อคุมขังจนถึงการดูแลหลังการปลดปล่อย ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กันโดยมีการแบ่งกลุ่มผู้ต้องขังที่จะเข้าสู่ระบบการแก้ไขตามโปรแกรมดังนี้[53]

1. กลุ่มผู้ต้องขังที่มีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำ หรือกลุ่มผู้ต้องขังที่ไม่จำเป็นต้องแก้ไข เป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่กระทำผิดโดยพลั้งพลาด ยังไม่เข้าสู่วงจรของการกระทำผิด โดยทำผิดเป็นครั้งแรก ยังไม่แสดงความชั่วร้าย มีครอบครัวหรืออาชีพรองรับเมื่อพ้นโทษ กลุ่มนี้ไม่จำเป็นต้องแก้ไข แต่ต้องปฏิบัติมิให้กลุ่มนี้ตกต่ำไปกว่าเดิม หรือเรียนรู้จากผู้ที่มีความชำนาญ ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวให้รองรับกลับสู่สังคม และจัดสวัสดิการดูแลผู้ต้องขังเหล่านี้

2. กลุ่มผู้ต้องขังที่พอแก้ไขได้ เป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่ยังไม่ได้เข้าสู่วงจรอาชญากรรมซ้ำซาก ไม่ได้เป็นอาชญากรอาชีพ ทำผิดเพราะความจำเป็นหรือถูกกดดัน แต่มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำหากไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือแก้ไข เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่จะต้องดำเนินการแก้ไขเป็นพิเศษ โดยการจัดเข้าโปรแกรมการแก้ไขต่างๆ

3. กลุ่มผู้ต้องขังที่ยากต่อการแก้ไข เป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำซาก กระทำผิดในคดีที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูง กลุ่มอาชญากรอาชีพ หรือพวกที่มีความผิดปกติทางจิต กลุ่มนี้ต้องใช้การปฏิบัติที่เข้มงวด โดยการใช้มาตรการควบคุมอย่างเคร่งครัด หรือถ้าจะบำบัดแก้ไขจำเป็นต้องใช้โปรแกรมที่เข้มข้นเป็นพิเศษ

4. ผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกลุ่มนี้จะมุ่งจัดสวัสดิการและการดูแลสวัสดิภาพให้แก่ผู้ต้องขังมากกว่าการแก้ไขฟื้นฟู

การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักที่มุ่งจัดให้ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ทั้งเรือนจำ ได้แก่ การฝึกวิชาชีพ การให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรม ตลอดจนกิจกรรมทางศาสนา สวัสดิการและนันทนาการต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อมุ่งฝึกทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคมให้กับผู้ต้องขัง แต่การแก้ไขฟื้นฟูด้วยวิธีการดังกล่าวยังไม่ได้ลงลึกถึงสาเหตุและมูลเหตุจูงใจ ตลอดจนพฤติกรรมในการกระทำผิดของผู้ต้องขังแต่ละประเภทแต่ละบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังขึ้นมาอีกระดับหนึ่งเป็นการเฉพาะเป็นแนวทางที่มุ่งปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะพฤติกรรมอาชญากร ซึ่งจะมีหลักสูตร

---

[53] สำนักพัฒนาพฤตินิสัยกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (2560). ***คู่มือการจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด.*** หน้า 40.

เฉพาะในการให้ความรู้และฝึกทักษะ รวมทั้งการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือ ในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมผู้ต้องขังแต่ละกลุ่ม แต่ละบุคคลตามความเหมาะสม ซึ่งการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะนี้ อาจจัดแบ่งกลุ่มตามประเภทคดีหรือแบ่งตามพฤติกรรมการกระทำผิดของผู้ต้องขังก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการจัดโปรแกรมว่าจะมุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังกลุ่มใด

จากอดีตที่การลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นการแก้แค้นทดแทน เพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบและเกรงกลัวที่จะไม่กลับมากระทำความผิดอีก แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงการลงโทษเป็นการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยเพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดีก่อนกลับคืนสู่สังคม[54]แต่การที่มีผู้กระทำความผิดซ้ำในอัตราที่เพิ่มขึ้นแสดงให้เห็นว่าการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งมีสาเหตุมาจากผู้ต้องขังมีจำนวนมากประกอบกับการขาดทักษะการเรียนรู้จากการฝึกวิชาชีพและไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เมื่อพ้นโทษได้และเพื่อให้เกิดผลดีต่อการแก้ไขฟื้นฟู ทางเรือนจำก็ไม่ควรเลือกปฏิบัติและควรให้โอกาสแก่นักโทษเด็ดขาดในลักษณะความผิดบางประเภทให้ออกไปทำงานสาธารณะนอกเรือนจำ[55]

เหตุผลประการหนึ่งที่การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะยังมีความสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปในการที่จะทำให้ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษเพื่อทดแทนให้สาสมกัน แต่การปรับปรุงแก้ไขพฤตินิสัยก็ต้องปฏิบัติควบคู่กันไป เพราะการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้พิจารณาถึงประโยชน์ในอนาคต คือไม่ได้พิจารณาถึงว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันไม่ให้มีการกระทำผิดเกิดขึ้นหรือไม่การลงโทษเพื่อการทดแทนมิได้ทำให้เกิดผลอะไรกลับคืนมาในเชิงความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมในอนาคต ไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำ ฉะนั้นเมื่อได้ลงโทษผู้กระทำตามอัตราโทษแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวออกมาทั้งๆ ที่ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ หรือเช่นกรณีการตัดมือผู้กระทำผิดฐานลักทรัพย์ สังคมจะไม่ได้อะไรจากการลงโทษดังกล่าว นอกจากคนพิการที่สังคมจะต้องเป็นภาระเลี้ยงต่อไป จึงเป็นการยากมากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของการกระทำความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริง สังคมยังไม่สามารถมีมาตรการใด ๆ ที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริงได้ เช่น กรณีการลักทรัพย์ การจะลงโทษอย่างไรจึงจะสาสม หากจะใช้โทษจำคุกจะต้องจำคุกกี่ปีจึงจะทดแทนกันได้ เป็นเรื่องของ

---

[54] ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยะวรากูล. (2558). “แนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยผู้กระทำผิดของประเทศไทย”. ***วารสารกระบวนการยุติธรรม***, 8(3). กันยายน-ธันวาคม. หน้า 90.

[55] กัญญารัตน์ วิภาตะวัต ภัทรานิษฐ์ เยาดำ และบัณฑิต หอมเกษ. (2559). ***แนวทางการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.*** นนทบุรี: มาตา. หน้า 112.

ความรู้สึกทั้งสิ้น ยังไม่มีมาตรฐานใดๆ ที่จะวัดได้ว่าทดแทนกันได้ ปัญหาจึงเกิดว่าผู้กระทำผิดถูกลงโทษอย่างยุติธรรมหรือผู้เสียหายได้รับการตอบแทนที่ยุติธรรมหรือไม่[56]

ฉะนั้น ในกรณีที่มีการฝึกอาชีพกับผู้ต้องขัง อันเป็นการแก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัย ย่อมส่งผลต่อการจัดการทรัพย์สินหรือรายได้ที่ได้รับจากผลผลิตของการฝึกอาชีพด้วย

2.4.2 การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

นับแต่ปี พ.ศ. 2554 ถึง พ.ศ. 2559 จำนวนผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำยังมีอัตราส่วนเพิ่มขึ้น ถึงแม้จะลดลงในบางปีก็ตาม โดยมีสถิติคิดเป็นร้อยละ ดังนี้ ปี พ.ศ. 2554 ร้อยละ 13.43, ปี พ.ศ. 2555 ร้อยละ 13.49, ปี พ .ศ. 2556 ร้อยละ 21.75, ปี พ.ศ. 2557 ร้อยละ 14.46, ปี พ.ศ. 2558 ร้อยละ 13.98 และ ปี พ.ศ. 2559 ร้อยละ 26.97 จากสถิติจะเห็นว่ามีผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำมากขึ้น กรมราชทัณฑ์จึงมีนโยบายแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับคืนสู่สังคมโดยเน้นการฝึกวิชาชีพ การจัดโครงการศึกษา รวมทั้งการจัดหางานให้ผู้ต้องขังภายหลังพ้นโทษ[57]

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแม้จะเป็นการทำงานตามกฎระเบียบของบ้านเมือง แต่ก็มิได้เป็นการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดการทำลายศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวผู้ต้องขังให้หมดลงแต่อย่างใด หากแต่เป็นความพยายามที่จะทำให้ผู้ต้องขังทุกคนได้รับการแก้ไขฟื้นฟู และส่งเสริมการกลับสู่สังคมให้เกิดขึ้นควบคู่กับการต้องโทษ โดยเฉพาะการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในรูปแบบของการเป็นศูนย์เตรียมการปลดปล่อย และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะเป็นการสร้างความสมดุลของการเป็นผู้ต้องขังกับการเป็นบุคคลธรรมดาให้เกิดขึ้น หรือกล่าวได้ว่าเป็นการดำเนินงานที่มีความสมดุลระหว่างการลงโทษและการให้ความเป็นธรรมทั้งกับผู้ต้องขังและสังคม ซึ่งเป็นทางออกที่เอื้อประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายในระยะยาว[58]

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของกรมราชทัณฑ์มีดำเนินการโดยเริ่มตั้งแต่การจัดผู้ต้องขังให้ย้ายจากเรือนจำที่ควบคุมเพื่อไปอยู่ในเรือนจำสำหรับเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เป็น

---

[56] ธานี วรภัทร์. (2555). อ้างแล้งเชิงอรรถที่ 5. หน้า 35.

[57] กลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพฤตินิสัย. (2560). ***รายงานผลการดำเนินงานกรมราชทัณฑ์ประจำปีกองแผนงานกรมราชทัณฑ์...***(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://br.correct.go.th/spn/uploadfiles/master_manual.pdf. [2561, 18 กุมภาพันธ์].

[58] ฆนิศา งานสถิร. (2553). ***กระบวนการนำนโยบายคืนคนดีสู่สังคมไปสู่การปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์: การเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อย.*** วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 141-142.

การปรับสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับการกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นปกติ เช่น มีการฝึกให้ประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ หรือทำการเกษตร

สำนักพัฒนาพฤตินิสัย ภายใต้กรมราชทัณฑ์ กระทวงยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง ดังนี้[59]

กำหนดรูปแบบ มาตรการ หลักเกณฑ์ และวิธีการด้านการพัฒนา แก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัย ของผู้ต้องขังให้เหมาะสมกับผู้ต้องขัง เช่น การจัดหน้าที่การงานให้เหมาะสมกับความสามารถและความถนัด ให้ความสงเคราะห์ในกรณีที่เด็กในความดูแลของผู้ต้องขังที่ติดเข้ามาในเรือนจำ โดยการจัดสวัสดิการด้านการจัดการศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพรวมทั้งการพัฒนาจิตใจ

กำหนดแผนงาน โครงการ รวมทั้งกำกับ ดูแล ตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล การฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรม และการพัฒนาฝีมือแรงงานผู้ต้องขัง โดยการจัดวิทยากรหรือผู้ชำนาญการเฉพาะทางตามความรู้ความสามารถของผู้ต้องขัง เป็นการแนะนำให้ความรู้ในการประกอบอาชีพให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน

กำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัว ทั้งผู้ต้องขังที่ปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไขและผู้ต้องขังที่ปล่อยตัวครบกำหนดโทษ รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังที่จะปล่อยตัว เช่น กรณีผู้ต้องขังที่ปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไข จะต้องติดต่อกับกรมคุมประพฤติเพื่อจะได้ติดตามสอดส่องพฤติกรรมภายหลังพ้นโทษ เพื่อไม่ให้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก กำกับดูแล ให้คำปรึกษา แนะนำ ส่งเสริม ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขัง โดยสำนักพัฒนาพฤตินิสัยจะติดตามประเมินผลงานที่ได้ดำเนินการฝึกอบรมว่า ภายหลังพ้นโทษแล้วและผู้ต้องขังได้นำความรู้ที่จัดอบรมให้ไปทำงานต่างๆ นั้น ประสบความสำเร็จหรือไม่ เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาปรับปรุงแผนงาน และจะได้รับรู้ว่าการฝึกอบรมความรู้ให้แก่ผู้ต้องขังนั้น เป็นไปตามเป้าหมายของตลาดแรงงานหรือไม่ เพื่อจะได้ดำเนินงานต่อไปโดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับการสนับสนุนหรือความร่วมมือเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านยาเสพติดที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์ โดยการติดต่อกับหน่วยงานปราบปรามยาเสพติด หรือสำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อเป็นฐานข้อมูลตรวจสอบพฤติกรรมของผู้ต้องขังภายหลังพ้นโทษ โดยเฉพาะคดียาเสพติด และปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

การจัดการจำแนกผู้ต้องขังก่อนปล่อยจะกระทำเมื่อใกล้ระยะเวลาพ้นโทษโดยมีหลักเกณฑ์ให้นักโทษเด็ดขาดทุกคนที่เหลือโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงหนึ่งปีเข้าโครงการเตรียมความพร้อม

---

[59] กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545.

ก่อนปล่อยตัวรวมถึงผู้ที่จะได้รับการปล่อยตัวจากการลดวันต้องโทษหรือพักการลงโทษด้วย โดยร่างกฎกระทรวงและร่างระเบียบกรมราชทัณฑ์ ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้เรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ เพื่อให้มีกระบวนการในการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขังได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสมเพื่อให้ผู้ต้องขังแต่ละคนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ รวมทั้งต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรื่องส่วนตัวเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์[60] เมื่อผู้ต้องขังที่จำคุกมาแล้วจนเหลือโทษที่ต้องจำคุกตามระเบียบที่กรมราชทัณฑ์กำหนด ให้เรือนจำจัดให้พักการทำงาน และในกรณีที่เห็นสมควรให้จัดแยกคุมขังไว้ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่นแล้วจัดให้ได้รับการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย[61]ในกรณีที่ผู้ต้องขังซึ่งถึงกำหนดปล่อยป่วยหนัก ไม่สามารถไปจากเรือนจำได้และขออนุญาตอยู่รักษาตัวในเรือนจำต่อไป ให้ผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาอนุญาตตามที่เห็นสมควรแต่ต้องรายงานให้อธิบดีทราบ[62]และข้อปฏิบัติเมื่อจะต้องปล่อยตัว ให้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) เรียกคืนทรัพย์สินที่เป็นของทางราชการ

(2) จ่ายเครื่องแต่งกายให้ตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด สำหรับผู้ต้องขังที่ไม่มีเครื่องแต่งกายจะแต่งออกไปจากเรือนจำ

(3) ทำหลักฐานการปล่อยตัว

(4) คืนทรัพย์สินของผู้ต้องขังให้แก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งเงินรางวัลและเงินทำขวัญ

(5) ออกใบสำคัญการปล่อยนักโทษเด็ดขาดที่พ้นโทษตาม[63]

ฉะนั้น ในกรณีการคืนทรัพย์สินของผู้ต้องขังให้แก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งเงินรางวัลและเงินทำขวัญ จึงจำต้องพิจารณาประเด็นการจัดการทรัพย์สินหรือรายได้ของผู้ต้องขังด้วย

2.5 แนวคิดการใช้แรงงานผู้ต้องขัง

ในอดีตการใช้แรงงานนักโทษถือเป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษ เพราะนักโทษจะถูกบังคับให้ต้องทำงาน และถือว่าการใช้แรงงานนักโทษเป็นการลงโทษด้วยเพราะเจ้าพนักงานเรือนจำไม่ได้

---

[60] กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545. มาตรา 64.

[61] กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545. มาตรา 65.

[62] กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545. มาตรา 66.

[63] กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545. มาตรา 67.

รับพระราชทานเงินเดือนหรือเบี้ยหวัด แต่ได้รับผลประโยชน์จากค่าธรรมเนียมการเข้าออกเรือนจำ และการใช้แรงงานนักโทษ ทำให้มีการบังคับให้นักโทษทำงานใช้แทนโทษเหมือนกัน แต่การใช้แรงงานเป็นโทษนั้นได้ถูกยกเลิกไปแล้ว ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันบัญญัติให้นักโทษเด็ดขาดต้องทำงานก็ตาม แต่งานที่ทำนั้นเป็นงานที่ไม่ใช่โทษ เนื่องจากการใช้แรงงานต้องคำนึงถึงหลักการต่างๆ เช่น ลักษณะของงานไม่ใช่การทรมานให้หลาบจำ ลักษณะของงานต้องมีประมาณพอเหมาะแก่สภาพร่างกาย และต้องก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและเพื่อฝึกอาชีพเมื่อนักโทษพ้นโทษออกไปแล้วจะได้มีความรู้ติดตัว เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า การใช้แรงงานนักโทษนั้นมีวัตถุประสงค์ในการหารายได้ช่วยงบประมาณแผ่นดิน และฝึกให้นักโทษขยันรู้จักทำมาหากินเพื่อรักษาระเบียบวินัยของเรือนจำและเพื่อให้รู้คุณค่าของงาน เพื่อให้นักโทษกลับตัวเป็นคนดีเพื่อพ้นโทษไปแล้วสามารถเข้าสู่สังคมได้โดยไม่ถูกรังเกียจ และปัจจุบันได้มีการใช้แรงงานนักโทษในการผลิตผลิตภัณฑ์ของกรมราชทัณฑ์หรือการหารายได้เข้ารัฐ คือ การใช้แรงงานนักโทษภายใต้การควบคุมดูแลรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่เรือนจำโดยเฉพาะ หลักการใช้แรงงานนักโทษระบบนี้เป็นการมอบหมายให้เรือนจำจัดหาวัสดุอุปกรณ์การผลิต กำหนดรูปแบบการผลิตและนำสินค้าที่ผลิตออกจำหน่ายในท้องตลาดเพื่อหารายได้และฝึกอาชีพนักโทษในเรือนจำและทัณฑสถาน โดยเรือนจำได้แบ่งเงินรางวัลปันผลให้แก่นักโทษใช้แรงงานผลิตสินค้านั้นๆ ตามคุณค่าแห่งการทำงาน

จากการเปรียบเทียบสถิติ[64] รายได้จากการใช้แรงงานนักโทษผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ สถิติรายได้จากการรับจ้างทำงานสาธารณะและสถิติรายได้จากการใช้แรงงานหาผลประโยชน์อื่น ๆ รวม 3 รายการ เป็นเงินทั้งสิ้น 145,777,393.32 บาท (หนึ่งร้อยสี่สิบห้าล้านเจ็ดแสนเจ็ดหมื่นเจ็ดพันสามร้อยเก้าสิบสามบาทสามสิบสองสตางค์) กับปริมาณนักโทษที่มีอยู่ทั้งหมด จำนวน 189,042 คน ในปี 2554 พบว่า นักโทษไทยสามารถทำงานเป็นประโยชน์กับทางเศรษฐกิจ คิดเป็นเงินโดยเฉลี่ยวันละประมาณ 2.11 บาท (สองบาทสิบเอ็ดสตางค์) ต่อกำลังผลิตของนักโทษต่อคนต่อวัน

โดยหลายประเทศได้จัดระบบเรือนจำเพื่อให้มีการใช้แรงงานนักโทษให้เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อช่วยประหยัดงบประมาณเรือนจำ เพื่อฝึกอบรมความรู้ ทักษะ อาชีพ เพื่อการหาเลี้ยงตนเองกรณีรัฐบาลไม่มีงบประมาณเลี้ยงดูนักโทษ รวมตลอดถึงเรือนจำที่เน้นการใช้แรงงานโดยเฉพาะที่เรียกว่า เรือนจำแรงงาน หรือ เรือนจำอุตสาหกรรม เป็นเรือนจำที่มีนโยบายเน้นหนักการใช้แรงงานนักโทษทำงานในเรือนจำหรือนอกเรือนจำ ผลิตสินค้าด้านการเกษตร ปศุสัตว์ และ อุตสาหกรรมของเรือนจำ หรือ ของบริษัทเอกชน กลุ่มประเทศดังกล่าว ได้แก่ สาธารณรัฐ

---

[64] วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์. (ม.ป.ป.). ***นักโทษไทยแรงงานที่สูญเปล่า.*** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.gotoknow.org/posts/599551. [2561, 9 กุมภาพันธ์].

ประชาชนจีน สหพันธรัฐรัสเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐฝรั่งเศส ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ แคนาดา และ เครือรัฐออสเตรเลีย เป็นต้น[65]

การใช้แรงงานนักโทษในประเทศจีน เช่น รับจ้างผลิตเสื้อผ้าให้กับบริษัทที่มีชื่อเสียง โดยให้เหตุผลว่า การใช้แรงงานนักโทษไม่ได้ละเมิดกฎขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) บริษัทได้กำหนดให้โรงงานผู้รับจ้างผลิตเซ็นสัญญาที่ระบุว่าจะต้องไม่มีการใช้ “แรงงานบังคับ แรงงานทาส แรงงานนักโทษ หรือแรงงานผิดกฎหมายต่างๆ”[66] ส่วนเครือรัฐออสเตรเลียงานของผู้ต้องขังเป็นงานด้านอุตสาหกรรม เช่น การผลิตสินค้า การผลิตเครื่องจักรและอุปกรณ์ เป็นต้น

จากการที่ในแต่ละประเทศจะมีระบบการใช้แรงงานนักโทษที่แตกต่างกัน และมีการนำระบบการใช้แรงงานนักโทษรูปแบบต่างๆ มาใช้ร่วมกันตามความเหมาะสมของเรือนจำ และตามความจำเป็นในการใช้แรงงานนักโทษเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ รวมถึงกฎหมายที่ใช้บังคับของแต่ละประเทศ โดยลักษณะการใช้แรงงานและการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังที่มีปรากฏอยู่ในวงการราชทัณฑ์ทั่วไปที่มีลักษณะเด่น 4 ประการ[67] คือ

1. การใช้แรงงานและฝึกวิชาชีพเบ็ดเตล็ดโดยทั่วไป เป็นการใช้แรงงานนักโทษที่เกี่ยวกับการรักษาความสะอาด อนามัย สุขาภิบาล การบำรุงซ่อมแซมเรือนจำและทัณฑสถาน การใช้แรงงานตามความถนัดเฉพาะตัว การใช้แรงงานเพื่อประโยชน์สาธารณะนอกเรือนจำและทัณฑสถาน หรือเป็นการทำงานตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำหรือทัณฑสถาน

2. การใช้แรงงานและฝึกวิชาชีพทำเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ การใช้แรงงานและการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังในลักษณะนี้กระทำได้กว้างขวางและประหยัด ส่งผลต่อด้านสุขภาพอนามัย และลดความแออัดของนักโทษได้ส่วนหนึ่ง เช่น การนำนักโทษทำการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ในเนื้อที่ภายในของเรือนจำและทัณฑสถานหรือทัณฑสถานเปิดหรือเรือนจำชั่วคราว เป็นต้น

3. การใช้แรงงานและการฝึกวิชาชีพอุตสาหกรรมในเรือนจำและทัณฑสถาน การฝึกวิชาชีพเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของนักโทษภายหลังการปลดปล่อยและเป็นผลดีในการเพิ่มพูนเงินทุนฝึกวิชาชีพต่อนักโทษที่เกิดจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหา

---

[65] วินัย เจริญแจ่มศักดิ์. (2557). ***ระบบเรือนจำแรงงาน.*** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.gotoknow.org/posts/597433. [2561, 25 กุมภาพันธ์].

[66] The Momentum. (2018). ***เรือนจำในจีนคือโรงงานแม้แต่แบรนด์ดังยังไม่รู้ว่ามาจากฝีมือนักโทษ.*** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://themomentum.co/chinese-prison-labor/. [2561, 2 พฤษภาคม].

[67] นุชนารถ วิเศษศิริ. (2545). ***แนวทางในการดำเนินการเรือนจำอุตสาหกรรมในประเทศไทย.*** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, การบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 39-40.

การว่างงานของนักโทษที่ถูกควบคุมอยู่ในเรือนจำได้เป็นอย่างดี เช่น การฝึกวิชาชีพช่างไม้ ช่างมุก ช่างหวาย เป็นต้น

4. การใช้แรงงานและพัฒนาวิชาชีพในระบบก้าวหน้า การดำเนินงานในลักษณะนี้ ได้กำหนดทิศทางปฏิบัติไว้ 2 ประการ คือ ประการแรก คือ การจัดตั้งเรือนจำและทัณฑสถานเพื่อฝึกวิชาชีพโดยเฉพาะ เช่น การจัดระบบเรือนจำอุตสาหกรรมในสหรัฐอเมริกา ราชอาณาจักรสวีเดนที่มีการฝึกวิชาชีพช่างเหล็ก ช่างยนต์ ช่างวิทยุ ซึ่งเป็นงานทำรายได้ให้แก่เรือนจำอย่างมาก รวมทั้งการจัดตั้งเรือนจำชั่วคราวเคลื่อนที่ โดยคัดเลือกนักโทษที่ประพฤติตนดีและสนใจทำงานปลูกป่าหรือสร้างทางให้แก่ส่วนราชการ ประการที่สอง คือ การส่งเสริมให้นักโทษที่มีความรู้ความสามารถและสนใจการฝึกวิชาชีพมีโอกาสศึกษาและฝึกฝนพัฒนางานวิชาชีพในสถาบันการศึกษา วิธีการนี้ถือปฏิบัติอย่างกว้างขวาง เช่น ในญี่ปุ่น สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา

การทำงานของผู้ต้องขัง ถือว่าเป็นการฝึกวิชาชีพ และลดเวลาว่างที่จะทำให้ผู้ต้องขังเกิดความเครียดในขณะต้องโทษ ประกอบกับจุดเปลี่ยนแนวคิดจากเดิมที่มุ่งหวังเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนมาเป็นการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งมีที่มาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ในข้อ 23 แนวความคิดในการให้ผู้ต้องขังทำงานนั้น โดยมุ่งหวังให้เป็นการพัฒนาตัวของผู้ต้องขังเอง รูปแบบของงานก็เปลี่ยนไป เช่น มีการฝึกวิชาชีพ การให้ผู้ต้องขังทำงานในเรือนจำและการทำงานในรูปแบบของอุตสาหกรรมเรือนจำ เป็นต้น ทั้งนี้ คาดหวังว่าผู้ต้องขังจะสามารถนำวิชาชีพนั้นไปใช้ในภายหลังพ้นโทษและไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ดังคำกล่าวของอดีตท่านผู้พิพากเบอร์เกอร์ ได้กล่าวว่า “ในแง่ของความรู้สึกสิ้นหวังเป็นเรื่องปกติทั่วไปของผู้ต้องขังจำนวนมาก ดังนั้น ทางเรือนจำควรจะจัดให้มีการฝึกอบรมทักษะและนิสัยการทำงาน ซึ่งจะทำให้ผู้ต้องขังจำนวนมากสามารถจัดการกับปัญหาในชีวิตได้ดีขึ้นกว่าเดิม เมื่อเขาได้กลับไปมีชีวิตโดยอิสระแล้ว[68]

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ในข้อ 23 บัญญัติว่า

(1) ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระ ในเงื่อนไขอันยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการทำงาน และในการคุ้มครองต่อการทำงาน

(2) ทุกคนมีอิสระที่จะได้รับเงินค่าจ้างที่เท่าเทียมกัน สำหรับงานที่เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด

(3) ทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการประกันความเป็นอยู่อันควรค่าแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์สำหรับตนเองและครอบครัว และหากจำเป็นก็จะได้รับการคุ้มครองทางสังคมในรูปแบบอื่นเพิ่มเติมด้วย

---

[68] ปาริมา คงสุจริต. (2558). ***มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองการทำงานของผู้ต้องขัง.*** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 16.

(4) ทุกคนมีสิทธิที่จะจัดตั้งและที่จะเข้าร่วมสหภาพแรงงานเพื่อความคุ้มครองผลประโยชน์ของตน[69]

แรงงานผู้ต้องขัง จัดอยู่ในประเภทแรงงานบังคับ และได้รับการคุ้มครองจากอนุสัญญา ILO ฉบับที่ 29 ว่าด้วยแรงงานบังคับ ค.ศ. 1930 และอนุสัญญา ILO ฉบับที่ 105 ว่าด้วยการจัดการบังคับใช้แรงงาน ค.ศ. 1958 อนุสัญญาว่าด้วยแรงงานบังคับฉบับแรกได้รับการประกาศใช้หลังจากที่องค์การสันนิบาตชาติได้ประกาศอนุสัญญาทาส (Slavery Convention of 1926) โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการป้องกันปัญหาพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน โดยห้ามการบังคับหรือกดขี่เพื่อใช้แรงงาน ยกเว้นเพียงกรณีที่เห็นได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างแท้จริง เช่น การเกณฑ์ทหาร การใช้แรงงานนักโทษ การใช้แรงงานยามฉุกเฉิน เป็นต้น แต่เมื่อภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ปรากฏว่ามีการบังคับใช้แรงงานอย่างกว้างขวางและเข้มงวดในประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ILO จึงได้ประกาศใช้อนุสัญญาฉบับที่สองเพิ่มเติมเพื่อห้ามการบังคับใช้แรงงานทางการเมือง หรือเพื่อพัฒนาแนวทางทางการเมือง หรือการใช้แรงงานบังคับเพื่อการลงโทษผู้ที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมืองหรือเข้าร่วมในการประท้วงรวมทั้งเพราะเหตุอื่นทำนองเดียวกัน ในปัจจุบัน ILO ประกาศพิธีสาร ค.ศ. 2014 ออกตามความในอนุสัญญาแรงงานบังคับ ค.ศ.1930 เนื่องจากรูปแบบของการบังคับใช้แรงงานได้เปลี่ยนไปเนื่องจากมีการทำงานของแรงงานข้ามชาติมากขึ้น และถึงแม้ว่า ILO จะได้ประกาศอนุสัญญาสำหรับแรงงานข้ามชาติมาแล้ว แต่การคุ้มครองแรงงานในสถานการณ์ใหม่ๆ ยังไม่เพียงพอ จึงต้องประกาศพิธีสารฉบับนี้ขึ้น

อนุสัญญาฉบับที่ 29 กำหนดให้สมาชิกประเทศที่ให้สัตยาบันแล้ว ต้องดำเนินการแก้ไขการใช้แรงงานบังคับหรือกดขี่ทุกรูปแบบให้ได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว การกดขี่หรือบังคับใช้แรงงาน (forced or compulsory labour) ไม่รวมถึงการใช้แรงงานในการฝึกทหาร หรือเป็นส่วนหนึ่งที่ประชาชนต้องรับใช้ประเทศ หรือการใช้แรงงานนักโทษตามคำพิพากษาของศาลเพื่อการสาธารณะที่มิใช่เพื่อการทำงานแก่เอกชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ตาม หรือการใช้แรงงานในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น การสงคราม หรือเกิดภัยพิบัติ ไฟไหม้ น้ำท่วม ขาดแคลนอาหาร แผ่นดินไหว โรคระบาด ภัยจากแมลงร้าย หรือสถานการณ์อื่นที่เป็นอันตรายต่อความเป็นอยู่ที่ดีของ

---

[69] lra P. Robbin (1996) ***Factories with Fences: The prison Industries Approah to Correctional Dielmmas.*** (p.8), in 3 Prison And the Law, edit in Kerry L. Pyle, ***Prison Employment: A Long-Term Solution TO The Overcrowding Crisis***, By Warren E. Burger. อ้างถึงใน ปาริมา คงสุจริต. (2558). ***มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองการทำงานของผู้ต้องขัง.*** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 16.

ประชาชน หรือการใช้แรงงานเพื่อบริการชุมชน โดยมีการปรึกษาร่วมกับตัวแทนชุมชนให้เจ้าหน้าที่อนุญาตให้ใช้แรงงานบังคับได้เมื่อปรากฏว่างานบริการชุมชนนั้นเป็นงานบริการที่สำคัญแก่ชุมชนโดยตรงและมีความจำเป็นต้องดำเนินการในขณะนั้นไม่สามารถจ้างใครทำงานนั้นได้โดยสมัครใจและต้องไม่ใช่การทำงานที่หนักเกินความสามารถที่จะทำได้ โดยมีเงื่อนไข คือ ผู้ที่จะถูกใช้แรงงานบังคับต้องเป็นชายอายุเกิน 18 ปี แต่ไม่เกิน 45 ปี เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจ (competent authority) หมายถึงเจ้าหน้าที่ของเมืองหรือจากส่วนกลาง ซึ่งเจ้าหน้าที่ต้องไม่ดำเนินการให้บุคคลใดต้องทำงานให้แก่เอกชนโดยไม่สมัครใจมิฉะนั้นความรับผิดชอบในการใช้ดุลพินิจให้ใช้แรงงานบังคับตกอยู่แก่ผู้บริหารสูงสุด ส่วนเรื่องระยะเวลาการใช้แรงงานบังคับต้องไม่เกิน 60 วัน ต่อช่วงเวลาทุก 12 เดือน การทำงานต้องได้รับค่าจ้างทำงานไม่เกินเวลาทำงานปกติของแรงงานทั่วไปหากเกินเวลาต้องได้รับค่าตอบแทนด้วย และต้องมีวันหยุดประจำสัปดาห์ เป็นต้น[70]

มาตรการทางภาษีที่นำมาใช้คุ้มครองการใช้แรงงานบังคับ ได้แก่ มาตรา 20 ของ GATT 1994 กำหนดให้ประเทศสมาชิกสามารถตั้งกำแพงภาษีหรือใช้มาตรการกีดกันทางการค้าอื่นได้หาก (a) เป็นไปเพื่อปกป้องศีลธรรมอันดีของประชาชน (b) เป็นไปเพื่อการปกป้องชีวิตและสุขภาพของมนุษย์ (e) เพื่อส่งเสริมมิให้มีการใช้แรงงานนักโทษ จากบทบัญญัติในมาตรานี้ตาม (a) (b) และ (e) ทำให้ประเทศที่พัฒนาแล้วและในกลุ่ม EU นำมาเป็นเงื่อนไขในการกีดกันสินค้าที่เกิดจากการใช้แรงงานบังคับและแรงงานเด็กโดยเหตุผลทางศีลธรรม ถึงแม้บทบัญญัติมาตรานี้จะกำหนดแนวทางกว้าง ๆ ไว้แต่ WTO ก็ไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการคุ้มครองแรงงานและการให้สิทธิ GSP เพราะขัดต่อหลักการพื้นฐานของการให้สิทธิพิเศษจะต้องทำโดยไม่หวังผลตอบแทน และยังมีปัญหาในการตีความอยู่ว่าการที่มาตรานี้ใน (e) บัญญัติไว้ตรงๆ เฉพาะการให้ประเทศผู้นำเข้า สามารถกีดกันการนำเข้าสินค้าที่ผลิตโดยนักโทษซึ่งถือได้ว่าเป็นหนึ่งในมาตรฐานแรงงานหลัก แต่เมื่อมาตรฐานแรงงานหลักประการอื่นมิได้บัญญัติไว้ในมาตรานี้ การจะนำมาตรานี้มากีดกันการนำเข้าสินค้าเพราะเหตุอื่นก็ไม่น่าจะถือว่าเข้าตามมาตรานี้ได้[71]

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติว่า ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน การรับรองเช่นว่านี้ ได้แก่ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล[72] ดังนั้น การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมาย

---

[70] อิสรา วรรณสวาท. (ม.ป.ป.). ***มาตรฐานแรงงานกับการค้าระหว่างประเทศ.*** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.it.coj.go.th/doc/data/appealsc/appealsc_1500971286.pdf. [2561, 20 กุมภาพันธ์].

[71] เรื่องเดียวกัน, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

[72] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 4.

ดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย ข้อความดังกล่าว จะต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง[73]

การห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลไม่ว่าชายหรือหญิงย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้ มาตรการ ดังกล่าวนี้ ที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการหรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม[74]ประการต่อมา รัฐจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถในการทำงานอย่างเหมาะสมกับศักยภาพและวัยและให้มีงานทำ และพึงคุ้มครองผู้ใช้แรงงานให้ได้รับความปลอดภัยและมีสุขอนามัยที่ดีในการทำงาน ได้รับรายได้ สวัสดิการ การประกันสังคม และสิทธิประโยชน์อื่นที่เหมาะสมแก่การดำรงชีพ และพึงจัดให้มีหรือส่งเสริมการออมเพื่อการดำรงชีพเมื่อพ้นวัยทำงาน และจัดให้มีระบบแรงงานสัมพันธ์ที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการ[75]

ดังนั้น เมื่อผู้ต้องขังเป็นปวงชนชาวไทยคนหนึ่งตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกันและเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ และถึงแม้ว่าวัตถุประสงค์ของการใช้แรงงานนักโทษเพื่อเป็นการฝึกวิชาชีพให้มีความรู้ไปประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษและเป็นการแก้ไขฟื้นฟูไม่ให้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีกก็ตาม แต่การใช้แรงงานนักโทษก็ไม่สามารถปฏิบัติเยี่ยงทาสหรือเป็นการใช้แรงงานฟรีโดยไม่มีค่าตอบแทนได้ นอกเสียจากเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือชุมชนเป็นกรณี ๆ จึงจะทำได้ เช่น การขุดลอกคูคลอง หรือการเก็บผักตบชวา หรือการแสดงดนตรี ขับร้องและร่ายรำในงานพิธีเป็นต้น ซึ่งปัจจุบันเงินที่ผู้ต้องขังได้รับจากการทำงานของเรือนจำอันเนื่องมาจากผลกำไรที่ได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์นั้น เช่น การแกะสลักไม้ หรือการถักผ้า หรืองานประดิษฐ์ต่าง ๆ แต่ค่าตอบแทนดังกล่าว ไม่ถือว่าเป็นค่าตอบแทนจากการทำงานแต่เป็นรางวัลที่คิดคำนวณตามต้นทุนกำไรของผลิตภัณฑ์ที่จำหน่าย และ

---

[73] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 26.

[74] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 27.

[75] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 74.

หากผลิตภัณฑ์ที่ผู้ต้องขังทำขึ้นนั้นไม่สามารถจำหน่ายเป็นราคาเงินได้ ผู้ต้องขังจึงยังไม่มีสิทธิได้รับรางวัลที่เป็นเงิน จึงมีลักษณะเป็นการทำงานฟรี

จากปัญหาดังกล่าว สิทธิของผู้ต้องขังทางด้านการใช้แรงงานอย่างมีค่าตอบแทนนั้น ยังไม่มีกฎหมายฉบับใดของไทยให้การรับรองไว้ จึงยังไม่เป็นไปตามหลักสากล หลักสิทธิมนุษยชนและไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกับที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้ โดยเฉพาะเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล หรือความเท่าเทียมกันที่จะได้รับเงินค่าจ้าง หรือ ค่าแรง เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป จึงสรุปได้ว่า ผู้ต้องขังของไทยยังขาดสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนจากการทำงานให้กับเรือนจำ ซึ่งกรมราชทัณฑ์ควรนำปัญหาเหล่านี้มาพิจารณาเพื่อให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ 2560 ให้มีความสอดคล้องกับหลักสากล หลักสิทธิมนุษยชนและรัฐธรรมนูญของไทย ด้วยเหตุผลตามที่กล่าว ทำให้ผู้ต้องขังจึงไม่สามารถรวบรวมหรือเก็บออมเงินรายได้ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ควรจะได้รับตามสิทธิของตนที่มีอยู่